

OTDK-dolgozat

2025

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM

KÜLKERESKEDELMI KAR

**KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI AGENDA AZ EURÓPAI UNIÓBAN:
A GLOBÁLIS SZEREPVÁLLALÁS STRATÉGIAI DILEMMÁI ÉS
LEHETŐSÉGEI**

**FOREIGN AND SECURITY POLICY AGENDA IN THE EUROPEAN
UNION: THE STRATEGIC DILEMMAS AND OPPORTUNITIES OF
THE GLOBAL INVOLVEMENT**

Szerző: Horvát Lilla

Konzulens: Dr. Nyusztay László

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. november 4.

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM 2024-2.1.1-EKÖP KÓDSZÁMÚ EGYETEMI
KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS
INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	1
1. KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKA KIALAKÍTÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN.....	4
1.1. A kezdeti lépések	4
1.2. Lisszaboni Szerződés	4
1.2.1. Az Európai Parlament külpolitikai hatáskörei és eszközei	4
1.3. A közös kül- és biztonságpolitika tartalmi elemei	5
1.4. Elért eredmények az elmúlt 30 évben	6
1.5. Felmerülő problémák az elmúlt 30 évben	6
1.5.1. A délszláv háború és a KKBP összefüggései.....	7
1.5.2. Közös stratégiai autonómia kérdése	7
1.6. A közös európai hadsereg kérdése	8
2. A KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKA JELENLEGI HELYZETE ÉS FELMERÜLŐ KIHÍVÁSAI	10
2.1. Külső környezeti változások – az USA és az EU viszonya	10
2.1.1. A transzatlanti kapcsolatok újragondolása.....	10
2.1.2. Modern, új típusú fenyegetések.....	12
2.2. A BREXIT hatása a közös uniós kül- és biztonságpolitikára	14
2.2.1. Katonai képességek és külpolitikai befolyás gyengülése	14
2.2.2. Változások a hírszerzési és biztonsági együttműködés területén	15
2.2.3. Az Európai Unió és az Egyesült Királyság megújult partnersége	16
2.3. Az USA segítségnyújtása Ukrajnának	16
2.3.1. Anyagi, katonai és humanitárius segítségnyújtás	17
2.3.2. Szankciók Oroszországgal szemben.....	18
3. ÁTTEKINTÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZELMÚLTBAN TÖRTÉNT BÉKETEREMTŐ ÉS BÉKEFENNTARTÓ MISSZIÓIRÓL	21
3.1. Fogalmi és történelmi áttekintés.....	21
3.2. Az EU kiemelt béketeremtő és békefenntartó missziói a gyakorlatban	22
3.2.1. Béke és stabilitás a Nyugat-Balkánon	23
3.2.2. Beavatkozás Líbiában.....	24
3.2.3. Beavatkozás a Közel-Keleten.....	25
3.3. A béketeremtő és békefenntartó missziók főbb eredményei és sikerei.....	26
3.4. A béketeremtő és békefenntartó missziók főbb nehézségei és kihívásai	27
4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	29
4.1. Kutatási kérdések megválaszolása	29
4.2. Hipotézisek értékelése	31
ÖSSZEFOGLALÁS	34

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Az Európai Unió aktív katonai misszióinak száma éves bontásban, 2003 és 2024 között 22
2. ábra: Az Európai Unió katonai misszióinak közös költségei éves bontásban, 2003 és 2024 között
(millió euróban)..... 28

BEVEZETÉS

Az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmái és lehetőségei szorosan összefonódnak az EU kül- és biztonságpolitikájának általános kereteivel és prioritásaival. Az EU-nak egy egységes és koherens diplomáciai stratégiát kell kidolgoznia, amely figyelembe veszi a belső divergenciákat és az EU külpolitikai prioritásait, miközben reagál a változásokra és kihívásokra. Ebben az összefüggésben az EU-nak számos kulcsfontosságú és aktuális kihívással kell szembenéznie, miközben igyekszik meghatározni és erősíteni globális pozícióját a folyamatosan formálódó és átrendeződő világrend erőterében. Az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmái között nemcsak az egyensúly megtalálása és a saját érdek- és értékközösségének védelme szerepel, hanem a nemzetközi kapcsolatokban való effektív és jelentőségteljes részvétel is kiemelkedően fontos szerepet játszik. A kihívás tehát adott: az EU diplomáciai agendájának alapos és átfogó elemzése elengedhetetlen annak érdekében, hogy megértsük, miként képes befolyással lenni a folyamatosan formálódó és átrendeződő világrend aktuális kihívásaira és főbb irányvonalaira.

Kutatásomhoz három fő kutatási kérdést fogalmaztam meg, amelyek pedig a következők:

- Milyen kihívásokkal szembesül az EU közös kül- és biztonságpolitikája a 21. században, a növekvő geopolitikai feszültségek közepette?
- Milyen hatással van az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája a tagállamok nemzeti szuverenitására?
- Milyen szerepet játszik az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája a globális konfliktusok kezelésében és a békefenntartásban?

A kérdések középpontjában álló témák, mint például a nemzeti szuverenitás, a globális biztonsági környezet, valamint a regionális stabilitás, mind olyan kulcsfontosságú tényezők, amelyek meghatározzák az Európai Unió hatékonyságát és relevanciáját a nemzetközi színtéren. Ezt követően a hipotézisek megfogalmazásakor olyan állításokat tettem, amelyeket objektív módon vizsgálva szerettem volna közelebb kerülni a kérdéskör fontos részleteihez. A hipotézisek így hangzanak:

H1: Az EU kül- és biztonságpolitikája jelentősen csökkenti a tagállamok nemzeti szuverenitását a közös döntéshozatali mechanizmusok révén.

H2: Az EU kül- és biztonságpolitikája pozitívan járul hozzá a globális biztonság növeléséhez, különösen a béketeremtő és békefenntartó missziók révén.

H3: Az Európai Unió hatékonyabban tudja kezelni a globális konfliktusokat, mint az egyes tagállamok külön-külön.

H4: Az EU kül- és biztonságpolitikája nem elég hatékony a növekvő geopolitikai feszültségek és kihívások kezelésében.

A kutatás során primer és szekunder kutatási forrásokat, szakirodalmat is felhasználtam, különös tekintettel nemcsak a hazai, hanem a külföldi - főként EU-s - forrásokra. Elsősorban európai uniós intézmények (pl. Európai Bizottság) szakanyagai, dokumentumai és statisztikai intézmények (pl. Eurostat) adatbázisai állnak rendelkezésemre szakirodalmi forrásként, ezeket még az Európai Unió gazdasági integrációjáról, illetve kül-, biztonság-, és védelempolitikájáról szóló irodalommal, forrásokkal egészítettem ki. A nemzetközi szakirodalomban az EU-t, mint globális szereplőt elemző munkák különösen az utóbbi évtizedekben kaptak nagyobb figyelmet, amikor az unió nemzetközi befolyása és stratégiai autonómiája kérdésessé vált a változó geopolitikai környezetben. A kutatások főként a külpolitikai kihívásokra, az EU válságkezelési képességeire és a globális gazdasági rendben betöltött szerepére fókuszálnak, miközben a stratégiai autonómia és a transzatlanti kapcsolatok helyzete is gyakran kerül a középpontba. A hazai szakirodalom ugyancsak követi ezeket a trendeket, de a magyar kontextusban kiemelt figyelmet kapnak az EU bővítési politikájával és a regionális szereplők integrációjával kapcsolatos kérdések. A kutatás során igyekeztem egyensúlyban tartani a primer és szekunder forrásokat, illetve a kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket, hogy a tanulmány végére minél pontosabb, aktuálisabb és kiegyensúlyozottabb képet, illetve válaszokat kapjak a feltett kutatási kérdésekre, valamint hipotézisekre.

Az Európai Unió fennállásának 30 éve alatt jelentős fejlődést ért el, amely túlmutat a kezdeti gazdasági integráció céljain. Az EU eredetileg egy szoros gazdasági együttműködésre épült, azonban az idők során sokkal komplexebb és átfogóbb gazdasági és monetáris unióvá fejlődött. A gazdasági integrációs folyamat mellett, amely elősegítette a belső piac létrejöttét és az euró, mint közös valuta bevezetését, az EU fokozatosan bővítette politikai és társadalmi szerepvállalását. Így hát az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmái és lehetőségei különösen aktuálisak napjainkban, mivel az EU a nemzetközi politika egyre

összetettebb kihívásaival néz szembe. A globális rend átrendeződése arra készíti az EU-t, hogy újragondolja külpolitikai stratégiáit és nemzetközi szerepvállalását. Az EU-nak szembe kell néznie azzal a kihívással is, hogy önállóan képes-e hatékonyan cselekedni a globális szinten, különösen, ha a transzatlanti kapcsolatok meggyengülnek vagy a globális multilaterális rendszerek meginognak. Az EU globális szerepvállalásának sikeressége esetén az egyik meghatározó szereplője lehet a jövőbeli világrendnek, elősegítve ezzel az európai kontinens stabilitását, valamint a nemzetközi partnerségek és értékek védelmét. Az Európai Unió esetében fontos különbséget tenni a közös kül- és biztonságpolitika (KKBP), valamint a közös biztonság- és védelempolitika (KBVP) között, hiszen az eltérés a kettő között elsősorban a funkcióikban és céljaikban rejlik. A KKBP a tagállamok közötti együttműködés alapja a külpolitikai kérdésekben, és a közös diplomáciai, politikai fellépéseket foglalja magában a nemzetközi szinten. Ide tartozik a béketeremtés, a konfliktusmegelőzés, a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatok alakítása, valamint a globális kérdésekben, például az emberi jogok védelmében való egységes fellépés. A kutatás fő fókusza emiatt a közös kül- és biztonságpolitikára lett helyezve, ezzel szemben a KBVP – amely szorosan kapcsolódik a KKBP-hez, de kifejezetten a katonai és védelmi dimenziókra összpontosít – csak érintőlegesen fog előkerülni.

A témához kapcsolódó személyes motivációm alapját az szolgáltatja, hogy most már hatodik éve tevékenykedem aktívan az Európai Parlament ifjúsági nagyköveteként. Ezért is választottam a gazdaságdiplomácia specializációt nemzetközi gazdálkodás szakosként, hiszen nem titkolt célom, hogy a jövőben a nemzetközi kapcsolatok, különösen a diplomácia területén szeretnék elhelyezkedni, karriert építeni. Ezenkívül a jelen kutatás megvalósulása kiválóan meg tudná alapozni a jövőbeli mester- és doktori képzés részét képező felkészülés során tervezett tevékenységemet. Összességében tehát az Európai Uniónak meg kell találnia az egyensúlyt az önálló, effektív cselekvés és a kialakított partnerségi kapcsolatok között, hogy fenntarthassa globális befolyását és autonómiáját egyaránt. Az EU szakdiplomáciai tevékenységei, kapcsolatrendszere és külső politikája hatással van mind az európai, mind a világszintű stabilitásra és fejlődésre egyaránt, éppen ezért az Európai Uniónak figyelembe kell vennie a tagállamok divergens érdekeit és azok egyéni prioritásait. Ennek eredményeképp nyer értelmet az Unión belül megvalósuló partneri kapcsolatrendszer az országok között, tehát az EU hatékonyan kezelni tudja a globális kihívásokat és kiaknázza a hétköznapiakban rejlő egyedi lehetőségeket.

1. KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKA KIALAKÍTÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

1.1. A kezdeti lépések

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája (KKBP) 1993-ban alakult ki hivatalosan, amikor a Maastrichti Szerződés hatályba lépésével az EU második alappillérévé vált. Ez a döntés több szempontból is egy új dimenziót nyitott meg az uniós integráció előtt, hiszen a nemzetközi szintén történő, egységes fellépés hatékonyabb diplomáciai és biztonságpolitikai eszközökkel bír. Azonban az ezt megelőző időszakban, tehát a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején már több olyan világpolitikai szituáció és kihívás ütötte fel a fejét, amely megalapozta a közös külső érdekérvényesítés igényét. Az Egységes Európai Okmány írásba foglalta egy közös európai külpolitika vízióját, majd nem sokkal később megszűnt a bipoláris világrend és 1991 végén felbomlott a Szovjetunió. Ugyanebben az évben megkezdődött Jugoszlávia széthullása is, amely aztán a délszláv háború kardinális történéseihez vezetett (Kende, 2015).

1.2. Lisszaboni Szerződés

A Maastrichti Szerződés hatályba lépése után eltelt bő 15 év, és a nemzetközi szintén folyamatosan fejlődése és szerkezeti átalakulása miatt egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az Európai Unió külső tevékenységei is komolyabb reformálásra szorulnak, hogy a tagállamok egységesen és effektíven tudjanak fellépni a nemzetközi szintén. A 2009-ben hatályba lépő Lisszaboni Szerződés jelentősebb hangsúlyt fektetett az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájára. Intézményi keretrendszerrel szolgált az EU külső fellépéseihez és tevékenységeihez, mindeközben pedig megszüntette az addigra már jól ismert pillérszerkezetet, amely arra utalt, hogy az együttműködés egyes területei eltérő döntéshozatali - jogforrási rendszerbe – azaz pillérbe – tartoznak. Habár említésre méltó, hogy a közös kül- és biztonságpolitika napjainkban is sok tekintetben megőrizte önállóságát, döntési szabadságát (Papp - Várnay, 2010).

1.2.1. Az Európai Parlament külpolitikai hatáskörei és eszközei

Az Európai Parlament intézményi oldalról nem csak formális szerepet tölt be a külpolitikai döntéshozásban, a kezdetektől támogatóan állt a közös kül- és biztonságpolitika koncepciójához, segítette annak gyakorlati kialakulását. Az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője az a személy, aki az egyik legfontosabb szerepet tölti be a közös külképviselet területén. Jelenleg egyébként Josep Borrell Fontelles tölti be ezt a pozíciót

2024 év végéig, amikor majd Kaja Kallas volt észt miniszterelnöknek adja át posztját a következő 5 éves időszakra, 2024 és 2029 közöttre (Malovec, 2024, n.o.).

Az EUSZ (Az Európai Unióról szóló szerződés) 36. cikke azonban rendelkezik arról, hogy a főképviseelőnek kötelessége rendszeres konzultációt folytatnia az Európai Parlamenttel a KKBP keretében hozott döntésekről, valamint tájékoztatnia kell a Parlamentet a külpolitikai fejleményekről. Az Európai Parlament képviselőkön keresztül gyakorolt hatásköre ezen kívül a költségvetési döntéshozatalban mutatkozik meg jelentősebben, amely azt jelenti, hogy a Parlamentnek minden évben jóvá kell hagyni az Unió közös kül. és biztonságpolitikájának költségvetési tervezetét. Ezzel kapcsolatban észrevételeket fogalmazhat meg, illetve javaslatokat nyújthat be az EU nemzetközi együttműködésre és segélyezésre fordítható finanszírozási keretével kapcsolatban. Később aztán az Európai Bizottság és az Európai Tanács javaslatai alapján, jogszabályi keretek között fogadhatja el (Malovec, 2024, n.o.).

1.3. A közös kül- és biztonságpolitika tartalmi elemei

Az Európai Unió egyre nagyobb nemzetközi szerepvállalásával és nemzetközi térnyerésével egyre több misszió vált szükségessé mind polgári, mind katonai területen, hiszen a közös kül- és biztonságpolitika keretein belül a tagállamok kiemelt figyelmet szentelnek az emberi jogok védelmére. A legfontosabb célkitűzések között a nemzetközi béke megőrzése, a nemzetközi biztonság megerősítése szerepel, valamint az aktív hozzájárulás ahhoz a nemzetközi együttműködéshez, amely megerősíti a demokráciát és a jogállamiságot, mindeközben tiszteletben tartja az emberek alapvető jogait és szabadságát (EUR-Lex, 2024).

Polgári tekintetben fontos szerepet játszik a rendőri erők biztosítása, amely a polgári eszközökkel végzendő válságkezelést, válságmegelőzést, illetve a polgárvédelmet szolgálja. Erre kiváló példa a 2000-es belga soros elnökség alatt felállított, 5000 főből álló, polgárvédelemre azonnal bevethető rendőri erő (Környei, 2018). Katonai területen a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának célja az ENSZ Alapokmányával összhangban történik, különös tekintettel a fegyveres konfliktusok megelőzésére és a béke hosszú távú fenntartására. Biztonságpolitikai aspektusa magában foglalja a belső és külső biztonság garantálását, ideértve a terrorizmus elleni küzdelmet, a fegyverkereskedelem visszaszorítását, és a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozását (Európai Tanács, 2022).

Gyakorlati példaként említhető az EU közös fellépése az Iránnal kötött nukleáris megállapodás (JCPOA) fenntartása érdekében, ahol az EU diplomáciai erőfeszítésekkel segítette a 2015-ben létrejött megállapodás aláírását, amelynek célja az iráni nukleáris program

korlátozása volt. Az EU részt vesz a terrorizmus elleni nemzetközi küzdelemben is, például az Iszlám Állam (ISIS) elleni globális koalíció tagjaként, és szankciókat vezetett be terroristákkal és terrorista szervezetekkel szemben egyaránt (The Diplomatic Service of the European Union, 2021).

1.4. Elért eredmények az elmúlt 30 évben

Az Európai Unió egyik legjelentősebb elért sikere az elmúlt 30 évből, hogy már nem csak egy gazdasági integrációról beszélhetünk. Az EU közös kül- és biztonságpolitikája az elmúlt 30 évben jelentős előrelépéseket ért el a globális stabilitás, konfliktuskezelés és válságkezelés területén, számos konkrét gyakorlati eredménnyel. Ezen sikerek megmutatják az EU fokozatosan erősödő szerepét a világpolitikában, noha a tagállamok eltérő érdekei miatt az egységes fellépés mindig is kihívást jelentett. A békemissziók, válságkezelő beavatkozások, humanitárius segítségnyújtás, valamint a diplomáciai sikerek mind-mind azt mutatják, hogy az EU egyre inkább aktív szereplővé válik a nemzetközi politikai porondon. Ezek az eredmények ugyanakkor folyamatos kihívásokkal is járnak, mivel az Uniónak egyszerre kell megküzdenie a belső egység fenntartásával és a globális politikai és biztonsági kérdések kezelésével. A következő fejezetekben szó fog esni az Európai Unió több olyan jelentőségteljes közös kül- és biztonságpolitikai fellépéséről, nemzetközi állásfoglalásáról is, amelyek nem csak az európai integráció külpolitikai kompetenciájának fejlődését mutatják, hanem annak bizonyítékai is, hogy az EU képes autonóm szereplőként fellépni mind regionális, mind globális szinten (Nyusztay, 2024).

1.5. Felmerülő problémák az elmúlt 30 évben

Az Európai Unió 30 éves fennállása óta számos olyan probléma is felütötte a fejét, amely a tagállamok sajátos divergenciáiból adódott, akadályozva ezáltal a közös kül- és biztonságpolitika effektív működését. Az EU tagállamai eltérő történelmi tapasztalatokkal, geopolitikai helyzettel és külpolitikai prioritásokkal rendelkeznek, ez gyakran megnehezíti a közös álláspont kialakítását külpolitikai kérdésekben.

A válságkezelés során az EU gyakran képtelen volt gyorsan és hatékonyan reagálni. Például a jugoszláviai háborúk során az EU képtelen volt megakadályozni a vérontást, mivel a tagállamok nem tudtak időben egyetértésre jutni a katonai beavatkozás kérdésében. Bár a délszláv háborúra végül reagáltak, ez leginkább az Egyesült Államokkal való együttműködés keretében történt, a NATO égisze alatt. Az EU saját katonai képességei és válságkezelési mechanizmusai ebben az időszakban még gyengék voltak. Ugyancsak szemléletes példa a közös kül- és biztonságpolitika katonai dimenzióját, a közös biztonság- és védelempolitikát

(KBVP) érintő fejlesztések, amelynek számos esetben a tagállamok közötti nézeteltérések és a források hiánya akadályozzák a gyors előrehaladást. Az EU globális stratégiai, illetve válságkezelési képességeit például a 2011-es líbiai intervenció során is tesztelték, ahol az EU nem vállalt vezető szerepet, és végül ismét a NATO koordinálta a katonai beavatkozást (Balázs, 2016).

1.5.1. A délszláv háború és a KKBP összefüggései

A délszláv háború kiemelkedően fontos szerepet játszott az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának fejlődésében és gyakorlati alkalmazásában. Ez volt az első alkalom, amikor az Unió szembesült egy jelentős regionális válsággal, amely közvetlenül érintette a kontinens stabilitását, és egyúttal szükségessé tette a tagországok közös külpolitikai fellépését. Habár a Maastrichti Szerződés formálisan létrehozta a KKBP kereteit, a háború kezdetén az EU tagállamai még nem rendelkeztek egységes és hatékony eszközökkel sem a regionális, sem a globális konfliktusok kezelésére. A délszláv válság rámutatott az Unió külpolitikai fellépésének korlátozott hatékonyságára, különösen a gyors reagálás és a válságkezelés terén. Az EU elsődlegesen diplomáciai eszközökkel próbálta kezelni a konfliktust, támogatva a béketárgyalásokat és segítve a nemzetközi közvetítési kísérleteket, hiszen a tapasztalatlanságból adódóan az EU béketeremtési kísérletei meglehetősen alacsony hatékonyságúnak bizonyultak. Ebből fakadóan az Unió kénytelen volt bevonni az USA katonai erejét, és a NATO segítségét kérni a poszt-jugoszláv államok közti konfliktus rendezéséhez, megalapozva ezzel a későbbi katonai együttműködések (Balázs, 2016).

1.5.2. Közös stratégiai autonómia kérdése

A dolgozatom hipotéziseinek kialakítása során az egyik fontos szempont az volt, hogy a közös stratégiai autonómia kérdéskörét aktívan szem előtt tartsam. A közös stratégiai autonómia kialakításának kérdése szintúgy hosszú ideje húzódik, és szinte állandó jelleggel szerepel mind az Európai Tanács, mind az Európai Unió Tanácsának napirendi pontjai között. Az EU közös ügyei közül főként gazdasági területen a közelmúltban több konszenzus is született az irányított együttműködést illetően, érdemlegesen említhető itt például egy 2024 márciusában született megállapodás az Európai Tanács részéről: „A Tanács a mai napon elfogadta a kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható ellátását biztosító keret létrehozásáról szóló rendeletet, ismertebb nevén: a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló jogszabályt. Ez az utolsó lépés a döntéshozatali folyamatban.” (Az Európai Unió Tanácsa, 2024b).

Az egyik legnagyobb probléma, amely felmerül a közös autonómiai stratégia kialakítása során, a tagállamok eltérő geopolitikai érdekeiből fakad. Mivel az EU 27 különböző

nemzetállamból áll, mindegyik ország saját történelmi, földrajzi, politikai és gazdasági érdekei alapján alakítja külpolitikai prioritásait. Például a keleti tagállamok, különösen Lengyelország és a balti államok, kiemelten fontosnak tartják az Oroszországgal szembeni fellépést és a NATO-val való szoros együttműködést, míg a déli tagállamok, mint Olaszország és Spanyolország, a Földközi-tenger térségére és a migráció kérdésére összpontosítanak. Ezzel összefüggésben az Európai Uniót gyakran vádolják azzal, hogy túl lassan reagál a nemzetközi krízisekre, mivel az egységes fellépés kialakítása időigényes és bonyolult folyamat (Nyusztay, 2024).

A másik fő döntő kérdés ebben az esetben az Amerikai Egyesült Államokhoz és a NATO-hoz fűződő kapcsolat. A NATO jelenleg az európai biztonság és védelem alapját képezi, és az EU számos tagállama, különösen Közép- és Kelet-Európában, elsődlegesen a NATO-tól várja a biztonsági garanciákat. Az Egyesült Államok katonai és hírszerzési képességei továbbra is nélkülözhetetlenek Európa számára, különösen a globális fenyegetések, például a terrorizmus, a kiberbiztonság és a hagyományos katonai fenyegetések kezelésében. Az EU stratégiai autonómiájának egyik alapfeltétele a megfelelő védelmi képességek és források megléte. Az európai országok védelmi kiadásai azonban messze elmaradnak az Egyesült Államok vagy más globális nagyhatalmak kiadásaitól. Bár az EU célja, hogy a GDP 2%-át fordítsa védelmi kiadásokra, számos tagállam nem éri el ezt a szintet. A védelmi költségvetés alacsony szintje és az európai országok közötti védelmi ipari széttagoltság is komoly akadályt jelent. Az EU-tagállamok gyakran nem koordinálják védelmi beszerzéseiket, ami ineffektív kiadásokhoz és párhuzamos fejlesztésekhez vezet. A stratégiai autonómia megvalósításához az EU-nak közös védelmi ipari politikát kellene kidolgoznia, hogy egységesebb és hatékonyabb katonai képességekkel rendelkezzen, és megerősítse az egységes védelmi piacot (Kengyel, 2020).

1.6. A közös európai hadsereg kérdése

A közös európai hadsereg létrehozásának gondolata már évtizedek óta visszatérő téma az Európai Unión belül. Az elképzelés először az 1950-es években merült fel, amikor Franciaország és Németország javaslatot tett egy Európai Védelmi Közösség (angolul European Defence Community, röviden EDC) létrehozására, 1952-ben Párizsban alá is írták az erről szóló megállapodást. Ennek keretében egy közös európai haderőt képzeltek el, de az EDC tervét azonban a francia nemzetgyűlés 1954-es döntésével elutasította, mivel sokan attól tartottak, hogy egy ilyen lépés túlzott szuverenitásvesztést eredményezne a tagállamok számára. Ennek ellenére a közös európai védelmi együttműködés ötlete folyamatosan fel-felbukkant a politika

színterén, különösen a hidegháború utáni időszakban, amikor a keleti blokk összeomlása új kihívásokat jelentett a kontinens számára (Borhegyi, 2022).

Azóta az európai integráció fokozatosan mélyítette együttműködését a kül- és biztonságpolitikai kérdésekben, de a közös hadsereg kérdése nem került komolyan előtérbe egészen az utóbbi évekig, amikor a folyamatosan változó biztonsági környezet, a Brexit és a transzatlanti kapcsolatok kihívásai újra felvetették a kérdést. Az elmúlt időszakban egyre több európai vezető hangsúlyozta, hogy az EU-nak nagyobb függetlenséget kell elérnie a védelmi képességek terén. Többek között Emmanuel Macron francia elnök és Angela Merkel egykori német kancellár egyaránt támogatásukról biztosították a közös haderő ötletét, melynek célja, hogy az EU önállóan is képes legyen reagálni mind a globális, mind a regionális biztonsági kihívásokra, anélkül, hogy kizárólag az Amerikai Egyesült Államok segítségére támaszkodjon. Ezzel ellentmondó véleményként jónéhány közép- és kelet-európai tagország (példaként említendő Spanyolország, Dánia, Szlovénia és Lengyelország) számos alkalommal aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy az Európai Unió közös haderejének kialakítása a NATO erőteljes gyengüléséhez vezetne (European Institute for International Law and International Relations, 2021).

Ezt a gyakorlatban alátámasztja a tény, hogy az európai országok között jelentős különbségek vannak a katonai költségvetések, a hadseregek felszereltsége és a stratégiai célkitűzések tekintetében, nem is beszélve arról, hogy védelmi kérdésekben ez a tagállamok szuverenitásának gyengülését eredményezné. Emellett a döntéshozatali rendszer bonyolulttá teszi az egyhangú fellépést; márpedig a közös európai hadsereg kérdése szorosan kapcsolódik ahhoz, hogy az EU egységesen és mihamarabb tudjon reagálni, illetve fellépni a biztonsági kérdésekben. Bár a közös európai hadsereg létrehozására hivatalosan sosem került sor, az elmúlt évtizedek eseményei egyértelművé tették, hogy a biztonsági kihívásokra való reagálás érdekében az Európai Uniónak érdemes lehet újragondolnia védelmi struktúráját és autonómiáját, amely akár csak részben, akár teljesen megváltoztathatná a közös kül- és biztonságpolitika (illetve ezzel együtt természetesen a közös biztonság- és védelempolitika) felépítését is (Barigazzi, 2024).

2. A KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKA JELENLEGI HELYZETE ÉS FELMERÜLŐ KIHÍVÁSAI

2.1. Külső környezeti változások – az USA és az EU viszonya

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája nem egy statikus keret, hanem dinamikusan változó folyamat, amely a nemzetközi politikai és biztonsági környezet kihívásaihoz igazodik. Az EU-t folyamatosan új helyzetek és kihívások elé állítják a globális változások, amelyek befolyásolják az integráció külpolitikai döntéseit és biztonságpolitikai prioritásait. Az első kutatási kérdésemre az alábbi fejezetben keresem a választ, amely így hangzik: *Milyen kihívásokkal szembesül az EU közös kül- és biztonságpolitikája a 21. században, a növekvő geopolitikai feszültségek közepette?*

A felmerülő megpróbáltatások közül talán az egyik legfontosabbnak a geopolitikai változások és nagyhatalmi versengés kiéleződése minősül, ezen belül is az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió viszonya. Kapcsolatuk hosszú múltra tekint vissza, és különösen a hidegháború után vált kulcsfontosságúvá az európai biztonság szempontjából. Az 1990-es évektől az EU fokozatosan alakította ki saját kül- és biztonságpolitikáját, amivel célja az volt, hogy növelje szerepét a nemzetközi szinten és egyre inkább önálló fellépésre legyen képes. Az USA és az EU kapcsolata az évtizedek során hol szoros együttműködést, hol pedig feszültségeket tükrözött, különösen a transzatlanti viszony változó dinamikájának tükrében. „Az Európai Unió (EU) és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolata nem egyenlő az európai–amerikai kapcsolatokkal. Az utóbbi jóval bővebb, és tradicionálisan hangsúlyos védelmi együttműködési és biztonsági eleme van.” (Rada, 2022).

2.1.1. A transzatlanti kapcsolatok újragondolása

Az Európai Unió és az Egyesült Államok közötti politikai párbeszéd a stratégiai kapcsolatok és a szoros külpolitikai együttműködés fontosságára nagy hangsúlyt fektet annak érdekében, hogy az olyan értékek, mint a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok védelme, valamint a gazdasági és politikai szabadság kellőképpen érvényesülni tudjanak – szól az Európai Parlament hivatalos állásfoglalása a transzatlanti kapcsolatokról. Mivel az USA (illetve egyébként Kanada is, de a tanulmány jelen helyzetben az EU és USA közötti kül- és biztonságpolitikai kapcsolatokat vizsgálja) és az Európai Unió azonos kül- és biztonságpolitikai kihívásokkal, olykor problémákkal és aggályokkal küzd, a két integráció közötti mély együttműködés több szakpolitikai területen is kiemelt fontossággal bír. Az EU stratégiai

autonómia iránti törekvése abból a felismerésből ered, hogy Európának növelnie kell saját képességeit és függetlenségét a biztonság és védelem terén (Európai Parlament, 2024).

A 2017 és 2021 között fennálló Trump-kormányzat alatt ez a felismerés tovább erősödött, mivel az Egyesült Államok akkori vezetése több alkalommal kérdőjelezte meg a NATO kollektív védelmi szerepét és kemény kritikát megfogalmazva bírálta az európai szövetségesek alacsony védelmi költségvetését. Donald Trump a „védelmi ráfordítások növelésére” szólította fel az EU-tagállamokat, ami kihívás elé állította a tagországokat, és rávilágított a transzatlanti kapcsolat általa vélt bizonytalanságaira, amelyeket még 2024-ben is aktívan hangoztat a hivatalából már leköszönt amerikai elnök. Trump többször nyilvánosan kijelentette, hogy az európai országoknak nagyobb arányban kell hozzájárulniuk saját védelmükhöz, és azt állította, hogy az USA túl sok terhet vállal magára Európa védelmének biztosítása érdekében. A NATO előírásai szerint a tagállamoknak GDP-jük legalább 2%-át kellene védelmi kiadásokra fordítaniuk, ám számos európai ország ezt nem teljesítette, jellemzően a nyugat- és közép-európai EU tagországok (BBC News, 2024).

Az Európai Unió habár konkrét, célzott választ nem adott ezekre a kijelentésekre, leginkább az EU-s vezetők beszédeiben, sajtónyilatkozataiban és a közös uniós kül- és biztonságpolitikai dokumentumokban jelennek meg a vélt aggályokra válaszul szolgáló állásfoglalások. Donald Trump kormányzása alatt az Európai Tanács és az Európai Bizottság vezetői – főként Donald Tusk és Jean-Claude Juncker – több alkalommal reagáltak a Trump által megfogalmazott kritikákra. Az EU magas rangú vezetői nemcsak a NATO szövetségi struktúrájának fontosságát hangsúlyozták, hanem azt is, hogy az USA részéről elvárt nagyobb anyagi hozzájárulás kérdését figyelembe véve is a transzatlanti kapcsolatok és a közös biztonsági érdekek megtartása elsődleges szempont kell, hogy legyen. Donald Tusk egy 2018. márciusi sajtótájékoztatón úgy nyilatkozott, hogy az Európai Unió és a NATO folyamatosan magasfokú együttműködést folytat a kül- és biztonságpolitika, valamint a biztonság- és védelempolitika közös, kulcsfontosságú területein. Ezek közé tartozik a terrorizmus és a kiberbiztonsági fenyegetések elleni küzdelem, valamint az illegális migráció megfékezése is, amelyek globális szinten jelentenek biztonsági fenyegetéseket a 21. században. Fontos megjegyezni, hogy a transzatlanti kapcsolatok ezen a téren szoros hírszerzési és biztonsági együttműködést igényelnek, mivel a modern fenyegetések gyorsan változnak, valamint a bűnözői csoportok és terrorista hálózatok gyakran nemzetközi szinten működnek (Európai Tanács, 2018).

Joe Biden, az Amerikai Egyesült Államok jelenlegi (hivatali ideje 2025 januárjáig tart) elnöke ezzel szemben szinte teljesen ellentétes álláspontot fogalmazott meg 2023 októberében. Biden hozzáállása az Európai Unióhoz kifejezetten támogató, ami jelentős váltást jelent Trump kritikusabb megközelítéséhez képest. Biden szerint az EU és az Egyesült Államok közötti egységes együttműködés alapvető fontosságú, különösen a NATO-n keresztül, amelyet az euro-atlanti biztonság egyik alappilléreként tart számon. Prioritásként kezeli az Ukrajnának nyújtott katonai és gazdasági támogatást, és hangsúlyozza, hogy „a transzatlanti válasz egysége kulcsfontosságú az orosz agresszió ellensúlyozásában és a demokratikus értékek fenntartásában” (The White House, 2023). Ezen túlmenően Biden szorgalmazza a gazdasági és technológiai együttműködést, amelyet a EU – USA Kereskedelmi és Technológiai Tanács (TTC) létrehozása is tükröz. Ez az együttműködés célja a transzatlanti megközelítések összehangolása a kritikus technológiák, kereskedelem és adatkezelés terén. Azonban még fennállnak feszültségek, különösen az amerikai Inflációcsökkentési Törvény (IRA) alá eső támogatások és az iparágak környezetvédelmi normái körül, amelyek az EU szerint hátrányos helyzetbe hozzák saját iparágait. Ennek ellenére Biden elkötelezett a párbeszéd és a tárgyalások folytatása mellett, amelyek célja a kereskedelmi ellentétek enyhítése és a gazdasági szövetség erősítése. Ez az együttműködés Biden azon szélesebb látásmódját tükrözi, amelyben a transzatlanti szövetség egységesen lép fel a jövőbeni kihívások, például a Kínával való verseny és a védelmi technológiák ellenálló képességének erősítése érdekében. A legutóbbi amerikai–EU csúcstalálkozó is megerősítette ezt a megközelítést, kiemelve a regionális stabilitás és a transzatlanti szövetség megerősítésének fontosságát a jövőbeni nyomásokkal szemben (Wilson Center, 2023).

2.1.2. Modern, új típusú fenyegetések

A terrorizmus elleni küzdelem esetében az EU és az USA közötti hírszerzési együttműködés kiemelt szerepet kap. A 2001-es terrortámadások után az együttműködés felgyorsult, és azóta is az egyik legfontosabb területként tartják számon. Az USA és az Európai Unió megosztják egymással a terrorista fenyegetésekkel kapcsolatos hírszerzési adatokat, így gyorsabban képesek beazonosítani és semlegesíteni a potenciális veszélyforrásokat. Ezen adatok közé tartozhatnak olyan részletek, mint például a gyanús utazási minták, terrorista csoportok finanszírozási útvonalai, valamint konkrét személyek és hálózatok azonosítása. Az ilyen jellegű koordináció lehetővé teszi, hogy a hatóságok gyors és hatékony intézkedéseket tegyenek a terrorizmus elleni harcban, megelőzve a merényleteket mind Európában, mind az Egyesült Államokban (Európai Külügyi Szolgálat, 2023a).

A kiberbiztonsági fenyegetések elleni védekezés szintén kulcsfontosságú terület a transzatlanti együttműködésben. Az EU és az USA szembesülnek olyan ellenséges kibertevékenységekkel, amelyek az állami infrastruktúrákat, gazdasági szereplőket, valamint a demokratikus intézményeket veszélyeztetik. A kibertérben folytatott hadviselés és a kiberbűnözés új kihívásokat jelent, ezért az EU és az USA közös kiberbiztonsági stratégiákat dolgoz ki és valósít meg, amelyek célja, hogy növeljék az infrastruktúrák ellenállóképességét, és fejlesszék a támadások gyors felismerésének és elhárításának képességét. A kiberbiztonsági hírszerzés megosztása lehetővé teszi, hogy a két fél gyorsan és közösen reagáljon a kibertámadásokra, azonosítva a támadókat és megakadályozva a további károkat (Európai Bizottság, 2024a).

Az illegális migráció és a szervezett bűnözés megfékezése is közös kihívás az EU és az USA számára. Az embercsempészet és az illegális migráció gyakran összefonódik más bűnözői tevékenységekkel, például a kábítószer-kereskedelemmel és a fegyverkereskedelemmel, amelyeket nemzetközi hálózatok működtetnek. Az EU és az USA között ezen a téren a hírszerzési és bűnüldözési együttműködés elengedhetetlen a bűnszervezetek felszámolása érdekében. Az USA például hasznos adatokat és technológiai támogatást nyújthat az EU külső határainak védelméhez, míg az EU olyan információkkal tud szolgálni, amelyek az európai határokat átlépni próbáló bűnözői csoportok és útvonalak azonosítását segítik elő. Az Europol és az amerikai belbiztonsági ügynökségek (például a National Security Agency, magyarul Nemzetbiztonsági Ügynökség) szoros együttműködése pedig elősegíti, hogy mindkét régió biztonságát növeljék, és visszaszorítsák a nemzetközi bűnözői tevékenységeket. Összességében a terrorizmus, a kiberbiztonsági fenyegetések és az illegális migráció elleni harcban az EU és az USA közötti hírszerzési és biztonsági együttműködés alapvető fontosságú. A transzatlanti partnerség ezekben a kérdésekben biztosítja a hatékony és gyors reagálást a globális fenyegetésekkel szemben, és hozzájárul mindkét régió stabilitásának fenntartásához (Európai Bizottság, 2024b).

A témához kapcsolódóan fontosnak tartom megemlíteni, hogy közel 10 évvel ezelőtt az USA és az Európai Unió között volt egy együttműködési kezdeményezés, amely aztán meghiúsult. A Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (TTIP) az Európai Unió és az Egyesült Államok közötti tervezett szabadkereskedelmi megállapodás lett volna, amelyről 2013-ban kezdtek el tárgyalni. Célja a gazdasági kapcsolatok mélyítése volt, beleértve az ipari és mezőgazdasági termékek szabadabb áramlását, a szolgáltatásokhoz való piacra jutás bővítését, valamint a nem vámjellegű akadályok, például a szabályozási különbségek

csökkentését. A tárgyalások azonban több akadályba ütköztek, például a szabályozási eltérések és a közvélemény ellenállása miatt, különösen Európában, ahol sokan a közszolgáltatások privatizálásától és a nagyvállalatok túlhatalmától tartottak, emellett a titkosított tárgyalási dokumentumok kiszivárgása is fokozta az aggodalmakat. Ennek eredményeként 2016-ban a TTIP tárgyalásait felfüggesztették, és a megállapodás hivatalosan soha nem lépett hatályba (Parliament of the United Kingdom, 2015).

2.2. A BREXIT hatása a közös uniós kül- és biztonságpolitikára

Véleményem szerint az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikai összefüggéseiben kifejezetten fontos vizsgálni a Brexitet és az Európai Unió egységes külpolitikai fellépésére gyakorolt hatását. Mivel az Egyesült Királyság az EU egyik legnagyobb katonai és gazdasági erejű tagállama volt, kiválásának következményei alapvetően befolyásolják az EU külpolitikai és biztonsági képességeit, valamint az Unió globális szerepvállalását stratégiai kérdésekben. A következőkben górcső alá veszem az Európai Unió katonai képességeinek alakulását, valamint a külpolitikai befolyás és nemzetközi súly csökkenését, amelyet az Egyesült Királyság kiválása okozott az európai integrációban.

2.2.1. Katonai képességek és külpolitikai befolyás gyengülése

Az Egyesült Királyság az EU legerősebb haderejével rendelkezett, és az egyetlen tagállam volt, amelynek globális katonai infrastruktúrája volt, többek között saját nukleáris arzenállal és a világ különböző pontjain állomásozó katonai erőkkal. A kiválása révén az EU katonai képességei jelentősen csökkentek, különösen a nagy hatótávolságú beavatkozási képességek és a hírszerzési kapacitások terén. Az Egyesült Királyság hozzájárulása a közös katonai missziókhoz, mint például a Mali és a Szomália területén folyó békefenntartó műveletekhez, továbbá a NATO keretein belüli aktivitása is lényeges volt az EU biztonságpolitikájában. Így a Brexit után az EU tagállamainak újra kellett értékelniük a közös katonai missziók működését és fenntarthatóságát, különösen azokban az esetekben, ahol brit részvétel meghatározó volt (Government of the United Kingdom, 2016).

A külpolitikai befolyás és nemzetközi súly csökkenése szintén egy jelentős problémának nevezhető. Az Egyesült Királyság kiválása csökkentette az Unió globális diplomáciai befolyását, mivel az Egyesült Királyság számos nemzetközi szervezetben, például az ENSZ Biztonsági Tanácsában, fontos szereplőként képviselte az európai érdekeket. Az EU-t gyakran az Egyesült Királyság és Franciaország közösen képviselte különböző globális fórumokon, így a brit kiválás gyengítette az EU befolyását és csökkentette az uniós érdekérvényesítés hatékonyságát a nemzetközi szinten. Így hát az Európai Uniónak új stratégia után kell nézni,

hogy ezt a fajta diplomáciai hiányt pótolni tudja, amelyre megoldásként szolgálhat új diplomáciai partnerségek kialakítása, vagy a meglévő kapcsolatok magasabb szintre fejlesztése, például az Egyesült Államokkal vagy a NATO-val folytatott kapcsolatok révén (Varga, 2019).

A közös biztonság- és védelempolitikára nagyon röviden kitérve: a Brexit sok tekintetben ösztönözte az EU-t arra, hogy az önálló biztonsági és védelmi politikáját fejlessze, mivel az Egyesült Királyság az Unió védelmi autonómiájának egyik legnagyobb ellenzője volt. Az Egyesült Királyság távozásának kezdetleges elképzelése lehetőséget adott az Európai Uniónak, hogy növelje saját függetlenségét a védelmi és biztonsági kérdésekben. Ennek eredményeképp létrejött a PESCO (Permanent Structured Cooperation, magyarul Állandó Strukturált Együttműködés), amely az EU-tagállamok közötti fokozott védelmi együttműködést teszi lehetővé. Akkoriban tehát egyértelműbbé vált az EU célja, hogy a Brexit megvalósulása esetén függetlenebb legyen a biztonság- és védelempolitika területén, és hogy saját katonai képességeit bővítse. Ennek eredményeképp egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a PESCO, az Európai Védelmi Alap és más közös védelmi kezdeményezések finanszírozására és megvalósítására (Európai Parlament, 2017).

2.2.2. Változások a hírszerzési és biztonsági együttműködés területén

Az Egyesült Királyság az Európai Unió egyik vezető hírszerzési és kiberbiztonsági szereplője volt 47 éves uniós tagsága alatt. A Brexit után az EU elvesztette hozzáférését az Egyesült Királyság hírszerzési erőforrásaihoz, amelyek kulcsfontosságúak voltak a terrorizmus, és kiberbűnözés elleni harcban, ehhez kapcsolódó kihívások kezelésében. Az Egyesült Királyság elkötelezett maradt a terrorizmus elleni küzdelemben és a közös biztonság erősítésében, de a kiválása megnehezítette a közvetlen és napi szintű információáramlást. Bár a két fél igyekezett fenntartani a biztonsági együttműködést, például az EUROPOL-on keresztül, a Brexit után a hírszerzési információk megosztása kevésbé közvetlen és gördülékeny, ami időnként késéseket okozhat a közös fellépésben. Az Európai Uniót tehát nem alaptalanul érik azok a vádak, illetve kritikák, hogy a tagországok közös és egységes fellépése rendkívül hosszú időt vesz igénybe (Sweeney, Winn, 2021).

Összességében tehát elmondható, hogy a Brexit átalakította az EU közös kül- és biztonságpolitikáját, amely új kihívásokat és lehetőségeket egyaránt hozott. Az EU katonai képességei csökkentek, de nagyobb hangsúlyt kapott a védelmi autonómia kiépítése, amit olyan új kezdeményezések támogatnak, mint a PESCO és az Európai Védelmi Alap. Az Unió külpolitikai súlya ugyan csökkent a globális diplomáciai szintén, de az Egyesült Államokkal

folytatott együttműködés és az európai országok közötti fokozott összefogás lehetőséget ad arra, hogy az EU hatékonyan képviselje érdekeit és reagáljon a nemzetközi válságokra.

2.2.3. Az Európai Unió és az Egyesült Királyság megújult partnersége

Az Egyesült Királyság jelenlegi miniszterelnöke, Keir Starmer a 2024-es hivatalba lépése óta új alapokra helyezte az EU-val való együttműködését, különösen a Brexit utáni kereskedelmi és politikai kapcsolatok tekintetében. Starmer és az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen októberben találkoztak, amely során megegyeztek egy biztonsági együttműködési megállapodás megkötésének szándékában. Emellett az energiaügy, a klímaváltozás elleni fellépés, valamint a kölcsönös biztonság és védelem terén való közös munka is hangsúlyos szerephez jutott, különös tekintettel az Ukrajnának nyújtott támogatásokra. Starmer kormánya alapvetően pozitívan tekint az EU-val való szorosabb kapcsolatra, beleértve az olyan területeket is, mint a kutatás-fejlesztési- és az innovációs együttműködések. A felek egy új csúcstalálkozót terveznek 2025 elejére, amely tovább mélyítheti a két fél közötti effektív kooperációt. Ugyanakkor némi feszültséget okoz a védelempolitika kérdése, mivel míg az EU egyre inkább a saját stratégiai autonómiájára fókuszál, a brit vezetés azonban csak a NATO-n keresztül látja megoldhatónak az európai védelmi kérdéseket. Ezenkívül a bevándorlási politikák területén is vannak eltérések, különösen a brit migrációs politikák EU-hoz való illeszkedése esetében, ez a kérdéskör folyamatos egyeztetéseket igényel a felek között, de mind az Európai Unió, mind az Egyesült Királyság nyitott a megújított partnerségi kapcsolatok kialakítására (Brexit Institute, 2024).

2.3. Az USA segítségnyújtása Ukrajnának

Ha visszatekintünk a történelemre, az amerikaiak jelenléte Európában mindig valamilyen kül- és biztonságpolitikai vonatkozásban történt, hiszen a gazdasági érdekeken túl a két integrációnak fontos együttműködései voltak a külkapcsolatok, különösen a kül- és biztonságpolitika területén is. Az USA és az EU kapcsolatának kétségkívül az egyik legjelentősebb szereplője a NATO, amely biztonsági pillérként erőteljes hatást gyakorol a transzatlanti kapcsolatokra és a transzatlanti partnerségre egyaránt. Az Egyesült Államok szerepvállalása az orosz katonai fellépés elleni védelemben különösen 2014 óta, a Krím-félsziget orosz anektálását követően vált kiemelkedővé, majd a 2022-es ukrajnai invázió során az amerikai katonai és anyagi támogatás különösen jelentőssé vált az EU keleti szárnyán. Ez annak függvényében mindenképpen érdekes, hogy habár Ukrajna se nem EU, se nem NATO tagállam, a katonai és humanitárius segítség, amelyet az ország kapott a 2022-es katonai hadműveletet követően, jelentős mértékűnek mondható (Rada, 2022).

Az Európai Unió segítségnyújtása Ukrajnának az ukrán-orosz háború során többdimenziós támogatást jelent, amely az anyagi, katonai, politikai, humanitárius, valamint szankciós intézkedések terén is megnyilvánul. Az Unió mindvégig hangsúlyozza, hogy támogatása az ukrán szuverenitás és területi integritás védelmét szolgálja, ugyanakkor nem titkolt célja a régió stabilitásának fenntartása, és annak biztosítása, hogy Ukrajna szuverén döntései alapján fokozatosan közeledhessen az európai integráció irányába. Az EU segítségnyújtása és a kapcsolódó intézkedések tehát folyamatosan alkalmazkodnak a konfliktus alakulásához és Ukrajna sürgető szükségleteihez, amelyet Oroszország 2022-ben elindított, Vlagyimir Putyin orosz elnök által különleges katonai műveletnek titulált offenzívája idézett elő (Európai Tanács, 2024).

2.3.1. Anyagi, katonai és humanitárius segítségnyújtás

Az EU Ukrajna mellett áll a katonai védelmi képességeinek erősítésében és anyagi helyzetének stabilizálásában. Az anyagi támogatás jelentős részét az Európai Békefenntartási Eszközből (EPF) folyósítják, amelyből több milliárd eurót különítettek el Ukrajna számára fegyverzetre és védelmi eszközökre. A háború 2022-es kitörése óta az EU és tagállamai 118,3 milliárd euró összegben nyújtottak támogatást Ukrajna és népe számára, amelyből a katonai támogatás közel 44 milliárd euró összegű. Az EPF keretein belül biztosított pénzeszegek az ukrán hadsereg felszerelésének, kiképzésének és működésének támogatására szolgálnak, hogy Ukrajna alapvető védelmi szükségletei biztosítva legyenek. További katonai támogatást nyújtanak az EU-tagállamok közvetlenül is, amely magában foglalja a fegyverszállításokat, kiképzést és speciális haditechnikai eszközöket. Az EU és tagállamai közötti koordináció biztosítja, hogy a támogatások összehangoltan érkezzenek Ukrajnába, ezzel elkerülve a túlzott mértékű párhuzamosságot vagy forráshiányt egyes védelmi területeken. Ezzel kapcsolatosan jogosan merülhet fel bennünk a kérdés (amely egyben a második kutatási kérdésem is), hogy *milyen hatással van az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája a tagállamok nemzeti szuverenitására?* (Az Európai Unió Tanácsa, 2024a).

„Az Európai Unió országai szerda este nehezen kiharcolt megállapodást kötöttek az Ukrajnának nyújtott katonai támogatás növeléséről és átalakításáról” – írta 2024. március 13-án az Euronews. Az EU-s tagállamok közötti nézeteltérés abból adódott, hogy szükség van-e az Európai Békefenntartási Eszköz újabb reformjára Ukrajna támogatásával kapcsolatosan. A tárgyalás a vártnál hosszabb ideig tartott, a tagországok élesen eltérő perspektívát képviseltek. Németország tartotta álláspontját, ragaszkodott a kétoldalú adományok, úgynevezett "természetbeni hozzájárulások" levonásához saját országuk esetében, amellyel az EPF elvárt

hozzájárulásait teljesítette volna, Franciaország pedig Ciprussal és Görögországgal karöltve követelést fogalmazott meg, hogy az EPF keretein belül összegyűlt összeget csak és kizárólag az Unió területén gyártott fegyverek és lőszerak vásárlására használják fel. Magyarország álláspontja 2023 májusa nem sokban változott, a magyar vezetés hosszú hónapok diplomáciai erőfeszítéseinek ellenére is minden alkalommal élt vétőjogával, mivel a kijeui vezetés a magyar OTP Bankot úgy minősítette, mint „az ukrán-orosz háború nemzetközi támogatója”. Ez a nézeteltérés később aztán kommunikációs és stratégiai nehézségekhez is vezetett, mivel sem Ukrajna, sem Magyarország nem akart engedni saját álláspontjából. Nem sokkal később az ukrán minősítést diplomáciai tárgyalások segítségével sikerült „feloldani”, így majdnem egy teljes évvel később végre megszületett a megállapodás Ukrajna újabb segélyezésével kapcsolatban. A heves vita egyébként részben az egyik legfontosabb nyugati szövetségese, az Egyesült Államok csökkenő katonai támogató szállítmányaival volt kapcsolatban (Euronews, 2024).

Megállapítható tehát, hogy az Európai Unió tagállamai egy előre kidolgozott strukturális stratégia mentén kötelesek együttműködni az olyan kérdésekben, amelyek megkövetelik az EU országainak egységes fellépését a külkapcsolatok, különösen a közös kül- és biztonságpolitika területén. Ezzel együtt a tagállamok élhetnek vétőjogukkal egy egyhangúságot igénylő döntési mechanizmus során, amennyiben úgy érzik, hogy a nemzeti érdekek védelme felülbírálja a közös döntés és cselekvési terv fontosságát, hiszen a meghozott döntés közvetlen hatást gyakorol az adott tagállam nemzeti szuverenitására (Európai Tanács, 2024b).

2.3.2. Szankciók Oroszországgal szemben

Az EU egyik legerősebb közös kül- és biztonságpolitikai válaszlépése a háborúval kapcsolatban az Oroszország elleni szankciók kiterjesztése volt. Az uniós tagállamok a háború kirobbanása óta több körös szankciócsomagot fogadtak el, amelyek gazdasági, pénzügyi és politikai szinten gyakorolnak nyomást Oroszországra. A szankciók célja Oroszország gazdasági helyzetének gyengítése (ezáltal korlátozva Moszkva katonai képességeit), és ezzel párhuzamosan demonstrálni az EU egységes elutasítását a katonai agresszióval szemben. A szankciók hatékonyságát ugyanakkor rendszeresen felül kell vizsgálni ahhoz, hogy alkalmazkodjanak a háború aktuális helyzetéhez és a globális gazdasági változásokhoz. „Azt követően, hogy Oroszország 2022. február 24-én teljes inváziót indított Ukrajna ellen, az EU súlyos és példa nélkül álló szankciókat vezetett be Oroszországgal szemben. Ezek a szankciók kiegészítik az Oroszországgal szemben 2014 óta, a Krím annektálása és a minszki megállapodások

végrehajtásának elmulasztása nyomán bevezetett korlátozó intézkedéseket” – írja az Európai Tanács hivatalos állásfoglalásában (Európai Tanács, 2024c).

Az EU pénzügyi szankciói a központi orosz bankkal és nagy kereskedelmi bankokkal szemben jelentős korlátozásokat fogantatosítottak. Az orosz banki szektort súlyosan érintette az a lépés, hogy egyes orosz pénzintézeteket kizártak a SWIFT nemzetközi banki kommunikációs rendszerből, amely az egyik legfőbb eszköz a nemzetközi átutalások bonyolításában. Ennek hatására az orosz bankok és vállalatok számára lényegesen megnehezült a nemzetközi pénzügyi tranzakciók végrehajtása, ami akadályozza az exportot és importot, illetve drágítja a finanszírozási lehetőségeket. Emellett az EU befagyasztotta az orosz központi bank külföldön elhelyezett devizatartalékainak egy jelentős részét, továbbá megtiltotta, hogy orosz vállalatok európai tőkepiacon kötvényeket vagy részvényeket bocsássonak ki, illetve európai szolgáltatások igénybevételét is korlátozta (Department of Enterprise, Trade and Employment, 2024). A gazdasági és pénzügyi szankciók mellé ráadásként szeretném megemlíteni, hogy az Európai Parlament 2024 szeptemberében egy makroszintű pénzügyi támogatást, mintegy 35 milliárd eurós kölcsönt szavazott meg Ukrajna részére egy G7-es partnerségi terv részeként, és a befagyasztott orosz állami vagyontól származó jövőbeni bevételek, illetve kintlévőségek finanszírozzák majd a hiteleket (Európai Parlament, 2024).

Továbbá Oroszország hosszú évek óta az EU egyik legfőbb energiaellátója, különösen az olaj, a földgáz és a szén terén. Az invázió óta azonban az EU fokozatosan csökkentette az orosz energiahordozók importját, és 2022 végére a szénre teljes importtilalmat, míg a tengeren szállított orosz olajra embargót vezetett be. A gázellátás esetében az EU kiterjedt intézkedéseket hozott az alternatív források biztosítására, többek között a cseppfolyósított földgáz beszerzésére az Egyesült Államokból, Katarból és Norvégiából, illetve az energiatárolási kapacitások bővítésére. Ezenkívül az Európai Unió kiterjesztette az export- és importkorlátozásokat számos orosz termékre és iparágra. Az exporttilalmak kiterjednek a magas technológiai termékekre, így például a repülési alkatrészekre, félvezetőkre, valamint az ipari gépekre és szoftverekre. Ezek az eszközök létfontosságúak az orosz ipar számára, különösen a haditechnikai fejlesztéshez és a különböző iparágak modernizálásához. Az EU teljes mértékben lezárta légtérét az orosz légitársaságok előtt, megtiltva az orosz gépek számára a leszállást, az indulást vagy az átrepülést az EU légterében. Ez a lépés jelentős korlátozást jelent az orosz légi közlekedés számára, és gazdaságilag hátrányos az orosz repülési iparágra, amely kénytelen alternatív és költségesebb útvonalakat keresni (Európai Tanács, 2024c).

Végül, de nem utolsó sorban a diplomáciai és kulturális szankciókat szeretném megemlíteni. A diplomáciai szankciók jegyében az Európai Unió több orosz diplomatát kiutasított, valamint korlátozta az orosz hivatalos szervek és a nemzetközi uniós szervezetek közötti kommunikációt és együttműködést. Az EU jelentős számú orosz vezető, oligarcha, üzletember és katonai parancsnok ellen fogantatosított egyéni szankciókat. Ezek a szankciók a vízumtilalomra, valamint a vagyon befagyasztására vonatkoznak, és céljuk, hogy gazdasági és politikai nyomást gyakoroljanak az orosz politikai és gazdasági elit tagjaira. Az egyéni szankciók különösen a háborús intézkedésekben részt vevő politikusokat és katonai vezetőket célozzák, valamint azokat a személyeket és vállalatokat, amelyek közvetlenül hozzájárulnak az orosz hadiipari komplexum működéséhez. Ezekkel a döntésekkel az Európai Unió konkrét és keménykezű állásfoglalást eszközölt, valamint a tagállamok nevében egységesen ítélte el Oroszország 2022 februárja óta zajló, különleges katonai műveletét (Európai Tanács, 2024c).

Mindezeket összefoglalva, az ukrajnai háborúra reagálva az Európai Unió példa nélküli, széles körű szankciós rendszert vezetett be Oroszország ellen, amely a gazdasági, pénzügyi, energia- és technológiai szektorokra is kiterjedt. Az EU célja az volt, hogy jelentős gazdasági nyomást gyakoroljon Oroszországra, így próbálva elrettenteni azt a katonai terjeszkedéstől. Ezek a szankciók valóban erőteljes hatással voltak az orosz gazdaságra: jelentős rubelgyengülést idéztek elő, és súlyos hiányt okoztak bizonyos iparágakban. Mindezek ellenére a szankciók hosszú távú hatékonysága és a kitűzött célok elérése egyelőre vegyes eredményeket mutat. Oroszország számos gazdasági kapcsolatát Kínával és más nemzetközi partnerekkel megerősítette, így részben ellensúlyozni tudta a nyugati piacok elvesztését. Továbbá, bár a szankciók jelentős gazdasági nehézségeket okoztak, Oroszország nem vonult vissza Ukrajnából, így az eredeti cél – a katonai offenzíva visszaszorítása – csak részben teljesült, továbbra is érzékelhető a lassú, de folyamatos orosz terjeszkedés. Az Európai Unió által bevezetett szankciók ugyanakkor egységet teremtettek a tagállamok között, és világos jelzésként szolgáltak a nemzetközi közösség számára, hogy az európai integráció komoly lépéseket tesz az agresszív külpolitikai törekvések ellen. Véleményem szerint a szankciók közvetlen eredményei ezért részben sikeresek, részben pedig további diplomáciai és gazdasági eszközökkel kiegészítésre szorulnak.

3. ÁTTEKINTÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZELMÚLTBAN TÖRTÉNT BÉKETEREMTŐ ÉS BÉKEFENNTARTÓ MISSZIÓIRÓL

A következő nagy fejezetben annak szeretnék utánajárni, hogy az Európai Unió miként vett részt különböző béketeremtő és békefenntartó katonai missziókban világszerte, amelyek a közös kül- és biztonságpolitika fontos elemeit képezik, illetve hozzájárulnak a békeépítés eredményességéhez, amely az adott ország vagy régió hosszútávú stabilitását és a konfliktus utáni sikeres újjáépítését eredményezi. Ehhez kapcsolódik a harmadik és egyben utolsó kutatási kérdés: *Milyen szerepet játszik az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája a globális konfliktusok kezelésében és a békefenntartásban?*

3.1. Fogalmi és történelmi áttekintés

Még az elején fontos kihangsúlyozni, hogy a béketeremtő (angolul peacemaking), illetve a békefenntartó (angolul peacekeeping) műveletek között lényegi az eltérés. Habár mindkét misszió a nem háborús katonai békeműveletek csoportjába sorolható, a béketeremtő műveletek elsősorban diplomáciai megközelítést igényelnek. Lényege a vitás kérdések tárgyalásos úton történő rendezése, amelynek elérése – gyakran kikényszerítése – érdekében sokszor plusz nyomásgyakorló tényezők bevonását is igénybe kell venni a békéltetőknek. Ezzel ellentétben a békefenntartás talán az egyik leggyakoribb béketámogató missziónak minősül, amely során a problémás térségben az időszakos vagy állandó katonai jelenség elengedhetetlen. A békefenntartó erők (legelterjedtebb esetben) katonák az előre meghatározott katonai feladatokat hajtják végre a konfliktus övezte térségben, amellyel elősegítik a helyzet normalizálását és a demokrácia feltételeinek megteremtését. Ezek az alapelvek már az 1990-es évek végén, 2000-es évek elején kialakultak, és a mai napig nem igazán változtak, de az állandóan változó globális világrend, valamint az újabb felmerülő konfliktusok formálták a béketeremtés és békefenntartás gyakorlati megvalósításának lehetőségeit (Hodosi, 2001).

Az Európai Unió béketeremtő és békefenntartó szerepvállalása szorosan összefügg a közös kül- és biztonságpolitikájával, amelynek célja, hogy az EU globális szinten is megjelenjen olyan önálló és koherens aktorként a nemzetközi színtéren, amely elősegíti a nemzetközi béke és stabilitás megteremtését. A KKBP kialakítása óta az EU olyan stratégiai irányelveket és eszközöket hozott létre, amelyek lehetővé teszik számára, hogy diplomáciai, humanitárius és katonai eszközökkel is beavatkozzon konfliktusövezetekben. A béketeremtő és békefenntartó missziók az EU válasza a globális instabilitásra, így e műveletek létrehozásában központi szerepet játszanak a KKBP alapelvei: a demokrácia védelme, az emberi jogok

tiszteletben tartása, valamint a jogállamiság kérdésének támogatása. Az Európai Unió a missziókat gyakran az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) irányításával szervezi meg, amely az unió közös külpolitikai apparátusaként működik, összehangolva a tagállamok erőfeszítéseit és biztosítva az intézkedések következetességét. Az Európai Külügyi Szolgálat az EU közös kül- és biztonságpolitikájának egyik alapvető szervezeti pillére, amely az Unió globális szerepvállalásának koordinálásában és hatékonyságának fokozásában játszik központi szerepet. Azért hozták létre, hogy erősítse az EU külpolitikai jelenlétét, illetve, hogy a tagállamok közötti külpolitikai egyeztetések intézményesített keretek között valósulhassanak meg, ezáltal minimalizálva az esetleges belső ellentmondásokat és biztosítva az EU külpolitikájának koherenciáját. A szervezet vezetése az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselőjének kezében összpontosul, aki egyben az EU külpolitikai irányvonalát meghatározó uniós szerv központi figurája is (Törő, 2018).

3.2. Az EU kiemelt béketeremtő és békefenntartó missziói a gyakorlatban

Az Európai Unió 2003-as első, macedóniai beavatkozása óta több mint 40 béketeremtő és békefenntartó műveletet indított világszerte, melyek célja a stabilitás és a béke biztosítása különböző geopolitikai térségekben, Európa közvetlen szomszédságában, illetve Afrika, a Közel-Kelet és Ázsia egyes részein. 2024-ben jelenleg 13 polgári, 10 katonai, valamint egy hibrid művelet van folyamatban (Valeske, 2024). Az alábbi alfejezetekben három főbb földrajzi régióra bontva, koncentráltan szeretnék bemutatni az EU múltbeli, főbb béketeremtő és békefenntartó missziói közül egyet-egyét, amelyek éves bontását az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: Az Európai Unió aktív katonai misszióinak száma éves bontásban, 2003 és 2024 között
(saját szerkesztés; forrás: Valeske, 2024)

3.2.1. Béke és stabilitás a Nyugat-Balkánon

A délszláv háború során az EU elsődleges célja a béke megteremtése és a konfliktusok lezárása volt a Nyugat-Balkánon. Az 1990-es években még korlátozottan tudott reagálni a feszültségekre, de az 1995-ös Daytoni Megállapodás után - amely véget vetett a háborúnak Bosznia-Hercegovinában - az EU aktívan részt vett a régió újjáépítésében és stabilizálásában. Az EU békemissziói és a politikai nyomásgyakorlás jelentős szerepet játszottak abban, hogy 2003-ban elinduljon a Nyugat-Balkán országainak uniós csatlakozási folyamata. Az EU által vezetett válságkezelő missziók - mint például az EUFOR (European Union Force) által elindított Althea hadművelet a boszniai béke fenntartására - jelentős sikert hoztak a térségben. A misszió 2004. december 2-án, 9 évvel a délszláv háború vége után indult mintegy 7000 fős haderővel, majd ezt követte a NATO azon döntése, hogy átadja az Unió kezébe saját békefenntartó misszióját, amely a háború vége óta fenntartotta a térség biztonságát. Lényegében a NATO korábbi missziója futott tovább egy másik néven, amely egy végrehajtó és egy nem végrehajtó komponensből állt. Ez a délszláv háborúban aktívan részt vevő háborús bűnösök elfogását, és a további szervezett bűnözés elleni harcot jelentette a gyakorlatban. Az EU ekkoriban erőteljes, többnemzetiségű katonai erőt vetett be a Daytoni Megállapodás folyamatos betartásának érdekében, összesen 20 Uniós tagállam katonái és rendőrei vettek részt a műveletben. Jelenleg egyébként a magyar rendfenntartó erők is jelen vannak Bosznia-Hercegovinában, a Magyar Honvédség közel 400 fős állománnyal erősíti jelenlétét, biztosítva a fokozott légi kutatási és mentési, egészségügyi és logisztikai támogatást (Európai Külügyi Szolgálat, 2020).

Kritikus hangok szerint a művelet folytatásának és kézzől kézre adásának az volt a fő oka, hogy mind az Európai Unió, mind a NATO hangsúlyozni tudja a köztük fennálló kooperáció jelentőségét és az együttműködés sikerességét. Habár az állomásozó csapatok szép számmal jelen voltak az ország egész területén, a konfliktust leginkább politikai, társadalmi, valamint főként etnikai szempontból volt érdekes és érdemes megközelíteni. A misszió sikereit és hatását Bosznia-Hercegovina belső biztonságára és stabilitására nézve nehéz objektíven vizsgálni, illetve mérni, mivel nincsenek jól kidolgozott értékelési struktúrák. A küldetés célkitűzései közé tartozik a szervezett bűnözés elleni harc is, ami azonban a rendőrségi és katonai feladatok közötti határ elmosódásához vezetett, gyakran a rendőri feladatok militarizálásával járt, amely erősen ellentmond az EU saját biztonsági szektorreformajánlásainak. A misszió gyengeségeit tovább fokozzák a szervezeti hiányosságok, például a résztvevő országok civil és katonai állományai gyakran nem rendelkeztek a szükséges

szakértelemmel, valamint a rövid rotációs ciklusok akadályozták az úgynevezett „intézményi memória/ emlékezés” (institutional memory) fejlődését, így negatívan befolyásolták a tapasztalatok mind elméleti, mind gyakorlati úton történő átadását. Jelenleg a békefenntartás egy körülbelül 600 főre csökkentett haderő állománnyal működik, az Európai Unió béketámogató műveletének célja továbbra is a boszniai biztonsági intézmények támogatására, a potenciális biztonsági fenyegetések kiszűrése, valamint a békefenntartó jelenlét fenntartása, együttműködve a helyi és nemzetközi szervezetekkel (Valeske, 2024).

3.2.2. Beavatkozás Líbiában

A következő alfejezet Líbiára koncentrál. Az észak-afrikai válságok kezelése az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának egyik jelentős területe, ahol az EU több fronton is próbálta érvényesíteni külpolitikai céljait, legyen szó diplomáciai megoldásokról, humanitárius segítségnyújtásról vagy katonai műveletekről. Az elmúlt három évtizedben a régióban tapasztalható politikai instabilitás, polgárháborúk és humanitárius válságok hatására az EU több missziót is elindított, illetve számos politikai kezdeményezést tett a stabilitás megteremtése érdekében. Ezek a válságok kiemelt fontosságúak voltak az Unió számára, hiszen a régió közelsége, a migrációs áramlatok és a terrorizmus fenyegetése közvetlen hatást gyakorolt az európai biztonságra is. Líbiában a 2011-es polgárháború kirobbanása és az ezt követő NATO-beavatkozás után az ország szétesett, és tartós politikai instabilitásba süllyedt. Az EU az ENSZ-szel együttműködve igyekezett hozzájárulni a politikai átmenethez és a konfliktus békés rendezéséhez, de mindeddig nem tudta maradéktalanul megvalósítani céljait. Az egyik legfontosabb uniós kezdeményezés a válság kezelése érdekében az EUNAVFOR (European Union Naval Force) Med Sophia nevű haditengerészeti művelete volt, amely 2015-ben indult és 2020-ig működött aktívan. A misszió célja elsősorban a Földközi-tengeren tevékenykedő embercsempész-hálózatok elleni küzdelem, valamint a líbiai fegyverembargó betartatása volt. A művelet négy fázisra épült, amelyek során az Európai Unió különös hangsúlyt fektetett a migráció forrásánál történő kezelésére, ez elengedhetetlen volt a 2015-ben kialakult migrációs válság enyhítése érdekében. Ennek keretében az EU kiképzési programokat is elindított a líbiai hatóságok számára, hogy segítsen megerősíteni az ország határvédelmét, és megakadályozza a további instabilitást. Magyarország ebben az esetben kevésbé katonai erővel, inkább tanácsadási és logisztikai szerepkörben vesz részt a misszióban (Európai Parlament, 2019).

Az EU aztán 2020 márciusában elindította az EUNAVFOR Med Irini műveletet, amely a Sophia művelet utódjaként működik. Ennek célja elsősorban a líbiai fegyverembargó betartatása volt, amelyet tengeri, légi és műholdas megfigyelésekkel hajtottak végre. A küldetés

keretében a Földközi-tengeren olyan hajókat ellenőriztek, amelyek fegyvereket szállíthattak Líbiába vagy onnan ki. A 2020 és 2024 közötti időszakban legalább 25 hajót vizsgáltak át. Másodlagos célként a művelet az embercsempészet és az illegális migráció elleni harcot, valamint a líbiai parti őrség kiképzésének és eszközeinek fejlesztését is előirányozta, bár ez a képzés az IRINI ideje alatt még nem valósult meg. A líbiai fegyverembargó hatékonyságát és a katonai hadművelet létjogosultságát, illetve ezzel együtt a sikerét sokan megkérdőjelezték. Líbiában a 2011-es, nyugati támogatású felkelés és Moammer Kadhafi diktatúrájának megdöntése óta folyamatos a politikai és társadalmi feszültség. Ennek ellenére az Európai Unió erői napjainkban is aktívan állomásoznak a Földközi-tenger déli partvidékénél, Líbia partjainál egy körülbelül 700 fős katonai állománnyal, és folyamatosan támogatják a helyi partiőrség tevékenységét (Európai Külügyi Szolgálat, 2023b).

3.2.3. Beavatkozás a Közel-Keleten

Az EUAM Iraq (Európai Unió Iraki Misszió) 2017 decemberében indult, a célja Irak belső biztonságának és jogállamiságának megerősítése, különösen az ISIS (másnéven Iszlám Állam) terrorszervezet által okozott destabilizáció után. Küldetése, hogy segítse Irakot a civil biztonsági szektor reformjában, különös tekintettel az iraki nemzetbiztonsági stratégia támogatására. A misszió stratégiai tanácsadást nyújt olyan területeken, mint a nemzetbiztonsági jogszabályok, válságkezelés és parancsnoki struktúrák, valamint a belügyminisztériumi humánerőforrás-menedzsment. Emellett a terrorizmus elleni harcra, a szélsőségek megelőzésére, az integrált határigazgatásra, a kulturális örökség védelmére és az emberi jogok, valamint a nemek közötti egyenlőség előmozdítására is összpontosít. Az EUAM Iraq főhadiszállása Bagdadban és Erbilben található, jelenleg 85 nemzetközi, valamint 32 helyi munkatársból áll a misszió közvetlen állománya. A legutóbbi mandátum-meghosszabbítás 2024 áprilisában történt, ami biztosítja a működését 2026 áprilisáig, 66 millió eurós költségvetési kerettel. A misszió együttműködik az iraki Belügyminisztériummal, a Nemzetbiztonsági Tanácsadó Hivatalával és a NATO iraki missziójával, illetve az ENSZ különböző ügynökségeivel is (EUAM IRAQ Official Website, 2024).

Ahogy mindegyiknek, ennek a katonai műveletnek is megvannak az eredményei és sikerei, úgy, mint a hiányosságai is. Kézzelfogható eredményként említhető a bűnüldözési és nyomozati módszerek fejlesztése, amely a válságkezelés és a tömeges megmozdulások kezelésében segíti a rendfenntartó erőket. Emellett a misszió szoros együttműködést alakított ki az iraki kormánnyal és a Kurdisztáni Autonóm Régióval, egyre több képzési és tanácsadási programot kínálva különböző biztonsági szektorokban. A misszió hozzájárult az iraki

humánerőforrás-menedzsment, az emberi jogok és a terrorizmusellenes intézkedések fejlesztéséhez, amelyek közvetlenül javítják az ország belső biztonságát és stabilitását is. Hiányosságok és kihívások terén talán a függőség a helyi politikai helyzettől, valamint az emberi jogi aggályok említhetők meg. Az iraki politikai instabilitás – például a kormányzati válságok és a milíciák aktivitása – folyamatos kihívást jelent a misszió számára, amely akadályozhatja a hosszú távú reformok végrehajtását. Az iraki hatóságok gyakran visszavonják együttműködési szándékukat, amikor a politikai feszültségek növekednek, így a reformok és képzések gyakran lassan haladnak előre. Ezenkívül az iraki biztonsági szektor reformja során az emberi jogok érvényesítése továbbra is kihívás, különösen a letartóztatások és a fogvatartottakkal szembeni bánásmód terén. A misszió nehézségekkel néz szembe a helyi hatóságok rávezetésében, hogy modern és emberközpontú módszereket alkalmazzanak a rendvédelemben. A felsoroltak alapján tehát nyilvánvaló, hogy az el nem vitatható sikereken túl a misszió még további fejlesztésekre szorul, amely a hatékonyságát illeti (EUAM IRAQ Official Website, 2024).

3.3. A béketeremtő és békefenntartó missziók főbb eredményei és sikerei

Az Európai Unió béketeremtő és békefenntartó missziói az elmúlt évtizedekben számos kézzelfogható sikert értek el, amelyek az EU globális szerepének megerősítését célozták. Ezek a missziók hozzájárultak a helyi konfliktusok csökkentéséhez, a politikai stabilitás elősegítéséhez, és a demokratikus intézmények megerősítéséhez. Az egyik fő siker a nemzetközi közösség stabilitásának növelése, amely lehetővé tette, hogy a békemissziók hatékonyan reagáljanak a válságokra és konfliktusokra. Például az EUFOR Althea Bosznia-Hercegovinában sikeresen támogatta a helyi rendőrségi és igazságszolgáltatási reformokat, így elősegítve a jogállamiság és a biztonságos közeg megteremtését (Európai Külügyi Szolgálat, 2020).

A missziók másik fontos eredménye a társadalmi-gazdasági fejlesztések támogatása, amely a konfliktus utáni újjáépítés szerves részét képezi. Az EU által végrehajtott programok, amelyek a női jogok védelmét, a gyerekek oktatását és a közszolgáltatások fejlesztését célozzák, hozzájárultak a helyi közösségek megerősítéséhez és integrálásához a társadalom szélesebb kereteibe. Ezenkívül az EU békefenntartó missziói gyakran ösztönzik a nemzetközi együttműködést és partnerségeket, lehetővé téve a többoldalú diplomáciát, amely elengedhetetlen a tartós béke és stabilitás eléréséhez. Az EU aktív részvételével a nemzetközi közösség kollektív erőfeszítései hatékonyabbá válnak, aminek eredményeként az EU elismertebb szereplővé válik a globális politikai arénában. Összességében az EU békefenntartó

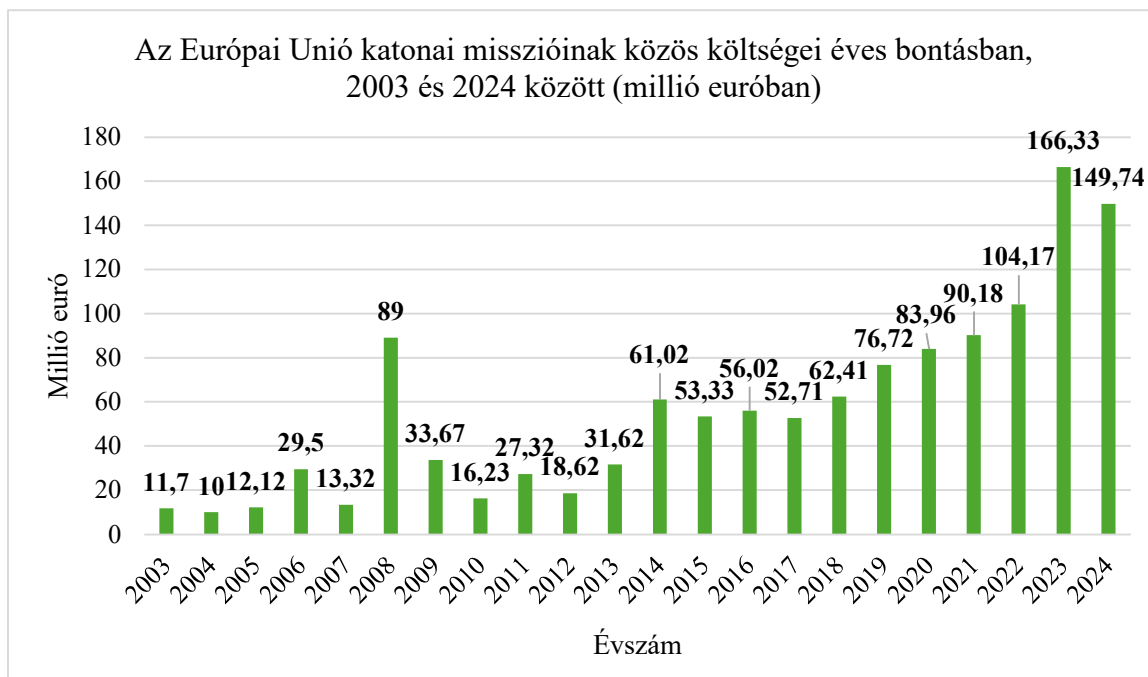
missziói nemcsak a közvetlen konfliktuskezelésben, hanem a hosszú távú stabilitás elősegítésében is meghatározó szerepet játszanak, amely lehetővé teszi a közvetlen hatások és a helyi közösségek megerősítését. Az EU közös kül- és biztonságpolitikája így összhangban áll a globális béke és biztonság előmozdítására irányuló céljaival (Európai Parlament, 2019).

3.4. A béketeremtő és békefenntartó missziók főbb nehézségei és kihívásai

Az Európai Unió béketeremtő és békefenntartó misszióinak végrehajtása az elmúlt évtizedekben számos kihívással és nehézséggel járt, amelyek összetett tényezők hálójából erednek, mivel helyi, regionális és globális politikai dinamikákra egyaránt visszavezethetők. Ezek közül az egyik legfontosabb probléma a politikai akarat hiánya mind az Unióban, mind a helyi közösségekben, ahol a béketeremtő és/vagy békefenntartó csapatok tevékenykednek. A helyi politikai elit és közösségek közötti bizalmatlanság miatt nehézségek adódnak a reformok és stabilitás megteremtésében, mivel a jellemzően katonai csapatok nem mindig tudják megszerezni a szükséges társadalmi támogatást, ahogy ezt tapasztalhattuk akár a líbiai, akár az iraki missziók esetében (Európai Külügyi Szolgálat, 2023b).

Ezenkívül az EU-nak számos alkalommal kellett más nemzetközi szereplők ellentétes érdekeivel szembenéznie, amely politikai feszültségeket szült, és megnehezítette a missziók helyi elfogadását. Az állomásozó Európai Unió erőinek a műveletek során gyakran instabil és veszélyes biztonsági környezetben kellett működniük a fegyveres konfliktusok és a helyi csoportok tevékenységei miatt, emellett a források korlátozott rendelkezésre állása és a finanszírozás bizonytalansága is jelentős akadályt jelentett, amelyet tovább súlyosbított az uniós tagállamok között gyakran eltérő politikai prioritások és együttműködési nehézségek. A missziók célkitűzéseinek meghatározása során gyakran ellentmondásba kerülnek a tagállamok, mivel különböző országok eltérő nemzeti érdekeik miatt más-más típusú fellépést preferálnak. Egyes országok például gazdasági érdekeik alapján egy stabil régiót szeretnének fenntartani, míg mások nagyobb katonai beavatkozást szorgalmaznak a stabilitás érdekében, ami konfliktusokhoz vezethet a közös döntéshozatal során (European Institute for International Law and International Relations, 2021).

Az Európai Unió katonai hadműveleteinek nem titkoltan súlyos anyagi vonzatai vannak, amelyeket természetesen tagállami hozzájárulásokból tud az Unió finanszírozni. Az EU közös kül- és biztonságpolitikájának (és egyben közös biztonság- és védelempolitikájának) keretében megvalósult béketeremtő és békefenntartó missziók 2003 óta összesen mintegy 1250 millió eurós költségvonzzal jártak (Valeske, 2024). A 2. ábra mutatja a katonai missziók költségeinek éves bontását, millió euróban megadva.

2. ábra: Az Európai Unió katonai misszióinak közös költségei éves bontásban, 2003 és 2024 között (millió euróban)
saját szerkesztés; forrás: Valeske, 2024).

Összességében az EU békefenntartó missziói számos, egymással összefüggő kihívással néznek szembe, amelyek a politikai akarat, a helyi támogatás, a külső beavatkozások és a pénzügyi források hiányának bonyolult összjátékából fakadnak. Emellett jelentős szerepet játszik a tagállamok közötti egyet nem értés, hiszen a különböző nemzeti érdekek és prioritások befolyásolják az EU közös kül- és biztonságpolitikáját, emellett a pénzügyi hozzájárulások és költségmegosztás egyenlő mértékének hiánya is olyan fogyatékokokról árulkodik, amelyek a jövőben mindenképpen fejlesztésre szorulnak a minél hatékonyabb tagállami együttműködés érdekében.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Kutatásom során az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmáit és lehetőségeit vizsgáltam, amelyek szorosan összefonódnak az EU kül- és biztonságpolitikájának általános kereteivel és prioritásaival. A tanulmányomat három fő kutatási kérdés és négy hipotézis köré építettem fel, amelyek segítségével könnyebben és hatékonyabban tudtam vizsgálni a kérdéskört. Az alábbi fejezetben szeretném megválaszolni kutatási kérdéseimet, és értékelni a felállított hipotéziseket.

4.1. Kutatási kérdések megválaszolása

Elsőként a három fő kutatási kérdésem megválaszolásával szeretném kezdeni a következtetések sorát, amelyekre a dolgozatom főbb irányvonalait is alapoztam.

Milyen kihívásokkal szembesül az EU kül- és biztonságpolitikája a 21. században, a növekvő geopolitikai feszültségek közepette?

Az EU közös kül- és biztonságpolitikájának számos aktuális kihívással kell felvennie a harcot a 21. században, melyeket a nemzetközi világrend átalakulása és a globális geopolitikai feszültségek tovább bonyolítanak. A felmerülő problémákat a belső divergenciából adódó nehézségek, valamint a külső környezeti változások egyaránt okozták.

A belső kihívások közül talán a legjelentősebb a tagállamok közös és egységes külső fellépésének nehézsége, amely sokszor ahhoz vezetett, hogy az Európai Unió a világ többi vezető integrációjához és nagyhatalmához képest későn és nehézkesen reagált a globális szinten felmerülő krízisekre, esetleges biztonsági kockázatokra. Az EU közös stratégiai autonómiájának kérdése hiába szerepel már hosszú évek óta a napirendi pontok között, a tagállamoknak még mindig nem sikerült ezzel kapcsolatban konszenzusra jutniuk. Ennek fő oka egyrészt a tagországok eltérő kül- és geopolitikai érdekeltsége, másrészt például a védelmi költségvetés alacsony szintje és az európai országok közötti védelmi ipari széttagoltsága. Így ezzel együtt véleményem szerint még korai a közös európai hadsereg megvalósításáról érdemben elgondolkodni, hiszen a tagországok védelmi kiadásai és ráfordításai közötti jelentős divergenciák ellehetetlenítik a megállapodást egy jövőbeli közös európai haderő felállításáról, nem is beszélve a NATO haderejének potenciális csökkenéséről, amely szintén komoly befolyásoló tényezőnek számít.

A külső környezeti változások közül elsőként a modern, új típusú fenyegetéseket említeném, amelyekkel szemben nemcsak az EU-nak, de világ minden jelentős

nagyhatalmának fel kell vennie a kesztyűt. A terrorizmus elleni küzdelem, valamint az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok közötti hírszerzési együttműködés mind fontos komponensei annak, hogy az EU egységesen, minél hamarabban és a lehető leghatékonyabban tudjon fellépni a biztonsági kockázatot jelentő fenyegetésekkel szemben. Ezeken túl a szervezett kiberbűnözés, valamint az illegális migráció is olyan potenciális veszélyforrásnak minősül, amelyek a 21. században nemcsak regionálisan, de globálisan is felmerülő problémák, védekezni ellenük pedig csak egy előre kialakított, jól működő irányvonal mentén lehet. Ez a stratégia véleményem szerint a jövőben még olyan átfogó strukturális fejlesztésekre szorul, mint például az EU-s döntési mechanizmus reformja, a stratégiai autonómia továbbfejlesztése, vagy a koordináció és koherencia növelése a tagállamok között.

Milyen hatással van az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája a tagállamok nemzeti szuverenitására?

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája jelentős hatással van a tagállamok nemzeti szuverenitására, mivel egy közös, integrált külpolitikai irányvonal követését igényli, ami gyakran korlátozza az egyes országok önálló döntési lehetőségeit. Mivel a KKBP célja, hogy az EU egységes fellépéssel válaszoljon a globális kihívásokra, javítva ezzel befolyását a nemzetközi szintén, a tagállamoknak számos esetben be kell áldozniuk nemzeti szuverenitásukat és önálló döntési jogukat a döntéshozatali mechanizmusok során. Az egységes kül- és biztonságpolitika azonban azt is jelenti, hogy a tagállamoknak kompromisszumokat kell kötniük nemzeti érdekeik és a közös célok között. Például, bizonyos biztonsági vagy külpolitikai kérdésekben – mint a szankciós politikák (például Oroszországgal szemben) vagy a katonai missziók elindítása – a tagállamok kötelesek az EU közös álláspontját képviselni, még akkor is, ha ez eltér a saját nemzeti prioritásaiktól vagy történelmi kapcsolataiktól.

A közös külpolitika terén a „strukturált együttműködés” keretében az EU olyan döntéseket is hozhat, amelyek érinthetik a tagállamok védelmi politikáját, például a közös haderőfejlesztési programok révén, ami viszont hosszú távon csökkentheti a tagállamok szuverenitását ezen a területen. A KKBP működése során a döntéshozatal általában egyhangúságot kíván, így a tagállamok formálisan megőrzik vétőjogukat, ugyanakkor a politikai nyomás gyakran arra ösztönzi a kisebb országokat, hogy alkalmazkodjanak a nagyobb tagállamok által képviselt álláspontokhoz. Így tehát összegezve arra jutottam, hogy az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája jelentős hatást gyakorol a tagállamok nemzeti szuverenitására, gyakran gyengíti is azt.

Milyen szerepet játszik az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája a globális konfliktusok kezelésében és a békefenntartásban?

Az EU közös kül- és biztonságpolitikája az elmúlt 30 évben jelentős előrelépéseket ért el a globális stabilitás, konfliktuskezelés és válságkezelés területén, számos konkrét gyakorlati eredménnyel. Ezen sikerek megmutatják az EU fokozatosan erősödő szerepét a világpolitikában, valamint a folyamatosan formálódó nemzetközi világrendben, noha a tagállamok eltérő érdekei miatt az egységes fellépés a mai napig kihívást jelent az Unió számára. Az Unió közös kül- és biztonságpolitikájának keretei között mind a béketeremtő, mind a békefenntartó missziók, műveletek fontos és jelentőségteljes szerepet játszanak a regionális és a globális konfliktusok kezelésében egyaránt.

Az EU közös kül- és biztonságpolitikája 2003-as első, macedóniai beavatkozása óta több mint 40 béketeremtő és békefenntartó műveletet indított világszerte, melyek célja a stabilitás és a béke biztosítása különböző geopolitikai térségekben. 2024-ben jelenleg 13 polgári, 10 katonai, valamint egy hibrid művelet van folyamatban világszerte. Összességében megállapítható, hogy az Európai Unió sikerei a globális konfliktusok kezelésében, valamint a béketeremtésben és békefenntartásban vitathatatlanok, az EU a katonai missziók révén megerősítette nemzetközi befolyását a globális válságkezelés területein, viszont természetesen a KKBP (és ezzel együtt a hozzá szorosan kapcsolódó uniós KBVP) is számos fejlesztésre és változtatásra szorul, mint például a partnerségek és szövetségek erősítése mind civil, mind katonai oldalról, valamint a civil és katonai missziók tevékenységének rendszerszintű összehangolása, amellyel elérhető a hatékonyság növelése is egyaránt.

4.2. Hipotézisek értékelése

A következőkben szeretném értékelni a kutatásom előtt felállított hipotéziseimet, amelyek szorosan kapcsolódnak a dolgozat kutatási kérdéseihöz, és segítettek alaposabban körüljárni, illetve megérteni az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmát és nehézségeit.

H1: Az EU kül- és biztonságpolitikája jelentősen csökkenti a tagállamok nemzeti szuverenitását a közös döntéshozatali mechanizmusok révén.

Mivel az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikáját érintő kérdésekben a tagállamoknak egy előre meghatározott, strukturált, külpolitikai irányvonal mentén kell eljárniuk az egységes és effektív külső fellépés érdekében, a döntési mechanizmusok során

háttérbe kell szorítaniuk saját kül- és geopolitikai érdekeiket, lemondva ezzel nemzeti szuverenitásukról és önálló döntési lehetőségeikről. A H1 jelű hipotézis beigazolódott.

H2: Az EU kül- és biztonságpolitikája pozitívan járul hozzá a globális biztonság növeléséhez, különösen a béketeremtő és békefenntartó missziók révén.

Az Európai Unió katonai misszióinak számos tagadhatatlan eredménye és sikere született az elmúlt évtizedek során, amelyek létfontosságúak voltak mind a regionális, mind a globális béke és biztonság megteremtése, illetve fenntartása esetében. Azonban fontos kiemelni, hogy az EU közös kül- és biztonságpolitikai műveletei mind civil, mind katonai oldalról számos közös hiányossággal rendelkeznek, amelyeket a jövőben érdemes fejleszteni a minél célravezetőbb nemzetközi fellépés érdekében. A H2 jelű hipotézis részben igazolódott be.

H3: Az Európai Unió hatékonyabban tudja kezelni a globális konfliktusokat, mint az egyes tagállamok külön-külön.

Az EU közös kül- és biztonságpolitikája egy átfogó keretrendszer biztosít a tagállamok számára, amely lehetővé teszi az összehangolt fellépést a világ konfliktusos területein. Az Unió tagállamai együttesen nagyobb gazdasági, diplomáciai és ezzel együtt katonai befolyással rendelkeznek, ami lehetőséget ad arra, hogy határozottabban és egységesen lépjenek fel a globális válságokban, mint egyedül, külön-külön tennék. Az az állítás, hogy az Európai Unió hatékonyabban tudja kezelni a globális konfliktusokat, mint az egyes tagállamok külön-külön, nagyrészt helytállónak tekinthető. Bár néhány kihívás korlátozza ennek teljes megvalósulását, ennek ellenére a közös fellépés továbbra is hatékonyabbnak minősül, mint a tagállami szintű. A H3 jelű hipotézis beigazolódott.

H4: Az EU kül- és biztonságpolitikája nem elég hatékony a növekvő geopolitikai feszültségek és kihívások kezelésében.

Az Európai Unió közös kül és biztonságpolitikájának keretein belül a tagországok lehetőséget kapnak arra, hogy egységesen és hatékonyan lépjenek fel a növekvő geopolitikai feszültségek, valamint globális biztonsági kihívások elleni küzdelemben. Habár az Európai Unió közös válasza és reagálása a nemzetközi szintű krízisekre és fenyegetésekre azt eredményezi, hogy az EU integrációja növelheti jelentőségét és szerepét a globális szinten és a nemzetközi térben, a jövőben szükséges lehet a döntéshozatali mechanizmus és katonai képességek továbbfejlesztése ahhoz, hogy az EU valóban eredményesebben tudjon fellépni a

növekvő geopolitikai kihívásokkal és globális biztonsági kihívásokkal szemben. A H4 jelű hipotézis részben igazolódott be.

A kutatási kérdések részletes megválaszolásával és a hipotézisek átfogó vizsgálatával tisztább és kézzelfoghatóbb képet kaptam arról, hogy az Európai Unió globális szerepvállalásának milyen stratégiai dilemmái és lehetőségei adódnak napjainkban, miközben az EU-t napjainkban már a folyamatosan formálódó és átalakuló világrend egyik globálisan meghatározó szereplőjeként tartjuk számon.

ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmáit és lehetőségeit vizsgáltam, amelyek szorosan összefonódnak az EU kül- és biztonságpolitikájának általános kereteivel és prioritásaival. Az Uniónak egy egységes és koherens diplomáciai stratégiát kell kidolgoznia, amely figyelembe veszi a belső divergenciákat és az EU külpolitikai prioritásait, miközben reagál a nemzetközi változásokra és kihívásokra. Ebben az összefüggésben az Uniónak számos kulcsfontosságú és aktuális kihívással kell szembenéznie.

Az Európai Unió fennállásának 30 éve alatt vitathatatlan és kézzelfogható fejlődést ért el rengeteg területen, amely túlmutat a kezdeti gazdasági integráció céljain. Az EU eredetileg egy szoros gazdasági együttműködésre épült, azonban az idők során sokkal komplexebb és átfogóbb gazdasági és monetáris unióvá fejlődött. A gazdasági integrációs folyamat mellett, amely elősegítette a belső piac létrejöttét és az euró, mint közös valuta bevezetését, az EU fokozatosan bővítette politikai és társadalmi szerepvállalását. Így hát az Európai Unió globális szerepvállalásának stratégiai dilemmái és lehetőségei különösen aktuálisak napjainkban, mivel az EU a nemzetközi politika egyre összetettebb kihívásaival néz szembe, miközben igyekszik meghatározni és erősíteni globális pozícióját a folyamatosan formálódó és átrendeződő világrend erőterében.

Habár az EU-s tagállamok egységes és közös külső fellépésével jelentősegteljesebben tudnak véleményt nyilvánítani ezekben az elemi kérdésekben, bizonyos esetekben kénytelenek beáldozni önálló döntéshozatali jogukat, illetve nemzeti szuverenitásukat a döntéshozatali eljárások során, ezzel biztosítva az egyhangú külső kiállást a nemzetközi szinten. Az európai integráció a 21. századra a globális porond egyik megkerülhetetlen szereplőjévé vált, mivel az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának keretein belül aktívan reagál és egységes fellépést tanúsít az aktuálisan felmerülő globális kihívásokkal, biztonsági kockázatokkal és a modern, új típusú fenyegetésekkel szemben, ezzel biztosítva a nemzetközi béke és biztonság állandóságát a globális szinten.

IRODALOMJEGYZÉK

- **Az Európai Unió Tanács (2024a):** Európai Békekeret. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/european-peace-facility/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 25.)
- **Az Európai Unió Tanácsa (2024b):** Sajtóközlemény 2024.03.18. - Stratégiai autonómia: a Tanács véglegesen jóváhagyta a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló jogszabályt. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/03/18/strategic-autonomy-council-gives-its-final-approval-on-the-critical-raw-materials-act/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 22.)
- **Balázs Péter:** Az Európai Unió külpolitikája. Wolters Kluwer Hungary Kft., 2016, Budapest.
- **BBC News:** Trump on NATO: Dangerous talk at a dangerous time. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-68268817> (Letöltés dátuma: 2024. 09.30.)
- **Borhegyi Péter (2022):** Az Európai Védelmi Közösség egyezményének aláírása. <https://rubicon.hu/kalendarium/1952-majus-27-az-europai-vedelmi-kozosseg-egyezmeyenek-alairasa> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 29.)
- **Brexit Institute (2024):** Moving Beyond: The Rebirth of EU - UK Relations After Brexit. <https://dcubrexitinstitute.eu/2024/10/moving-beyond-the-rebirth-of-eu-uk-relations-after-brexit/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 24.)
- **Department of Enterprise, Trade and Employment (2024):** EU trade sanctions in response to situation in Ukraine. <https://enterprise.gov.ie/en/publications/eu-trade-sanctions-in-response-to-situation-in-ukraine-.html> (Letöltés dátuma: 2024. 10.20.)
- **EUAM IRAQ Official Website (2024):** Summary of EUAM IRAQ mission. <https://www.euam-iraq.eu/en> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 31.)
- **EUR-Lex (2024):** Közös kül- és biztonságpolitika (KKBP). <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/glossary/common-foreign-and-security-policy-cfsp.html> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 17.)
- **Euronews (2024):** Az EU-tagállamok hetek óta tartó nézeteltérések után 5 milliárd eurós katonai segélyről állapodtak meg Ukrajnának. <https://hu.euronews.com/my-europe/2024/03/13/ukrajna-katonai-segely-unio> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 24.)

- **Európai Bizottság (2024a):** States EU and United enhance cooperation on cybersecurity. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/eu-and-united-states-enhance-cooperation-cybersecurity> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 20.)
- **Európai Bizottság (2024b):** Irregular migration and return. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return_en (Letöltés dátuma: 2024. 10. 22.)
- **Európai Külügyi Szolgálat (2020):** EUFOR Bosnia-Herzegovina Military Operation ALTHEA. https://www.eeas.europa.eu/eufor-althea/eufor-bosnia-herzegovina-military-operation-althea_and_en (Letöltés dátuma: 2024. 10. 10.)
- **Európai Külügyi Szolgálat (2023a):** Counter-Terrorism: EU and US hold dialogue on shared priorities and approaches. https://www.eeas.europa.eu/eeas/counter-terrorism-eu-and-us-hold-dialogue-shared-priorities-and-approaches_en (Letöltés dátuma: 2024. 11. 01.)
- **Európai Külügyi Szolgálat (2023b):** Operation EUNAVFOR MED IRINI - May report. https://www.eeas.europa.eu/eeas/operation-eunavfor-med-irini-may-report_en (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- **Európai Parlament (2017):** PESCO: a hatékonyabb védelmi együttműködésért az EU-ban. <https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20171208STO89939/pesco-a-hatekonyabb-vedelmi-egyuttmukodesert-az-eu-ban> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 25.)
- **Európai Parlament (2019):** European Union Naval Force – Mediterranean Operation Sophia. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-towards-a-new-policy-on-migration/file-eunavfor-med-operation-sophia> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 16.)
- **Európai Parlament (2024):** Sajtóközlemény - Parliament approves up to €35 billion loan to Ukraine backed by Russian assets. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20241017IPR24736/parliament-approves-up-to-EU35-billion-loan-to-ukraine-backed-by-russian-assets> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 31.)
- **Európai Tanács (2018):** Remarks by President Donald Tusk on EU-NATO cooperation. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/07/10/remarks-by-president-donald-tusk-on-eu-nato-cooperation/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 10.)
- **Európai Tanács (2022):** A terrorizmus elleni uniós válaszingedések. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/#priority> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 21.)
- **Európai Tanács (2024a):** Uniós szolidaritás Ukrajnával. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-solidarity-ukraine/> (Letöltés dátuma: 2024. 10.23.)

- **Európai Tanács (2024b):** Döntéshozatal a Tanácsban - A Tanács, mint uniós döntéshozó. <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/decision-making/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 27.)
- **Európai Tanács (2024c):** Ismertető az Oroszországgal szembeni uniós szankciókról. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions-against-russia-explained/#sanctions> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 04.)
- **European Institute for International Law and International Relations (2021):** The Possibility of a European Army: Prospects and Oppositions. <https://www.eiir.eu/international-relations/europe/the-possibility-of-a-european-army-prospects-and-oppositions/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 31.)
- **Government of the United Kingdom (2016):** UK troops support UN mission in Somalia. <https://www.gov.uk/government/news/uk-troops-support-un-mission-in-somalia> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 26.)
- **Hodosi Lajos (2001):** A békeműveletek/béketámogató műveletek és a békefenntartás műszaki támogatásával szemben támasztott követelmények – Tanulmány (Ludovika.hu). <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/mkk/article/download/3153/2402/8945> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 14.)
- **Jacopo Barigazzi (2024):** Who killed the EU army? <https://www.politico.eu/newsletter/brussels-playbook/who-killed-the-eu-army/> (Letöltés dátuma: 2024. 11. 01.)
- **Josephine Valeske:** Under the radar – Twenty years of EU military missions. Transnational Institute, 2024, Amszterdam.
- **Kende Tamás (szerk.):** Bevezetés az Európai Unió politikáiba. Wolters Kluwer Hungary Kft., 2015, Budapest.
- **Kengyel Ákos (szerk.):** Európai Uniók politikák. Akadémiai Kiadó Zrt., 2020, Budapest.
- **Környei Ágnes:** Emberi jogok a nemzetközi kapcsolatokban. Akadémiai Kiadó Zrt., 2018, Budapest.
- **Michal Malovec (2024):** Ismertető az Európai Unióról - Külpolitika: célok, eszközök és eredmények. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/158/kulpolitika-celok-eszkozok-es-eredmenyek> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 20.)
- **Nyusztay László (2024):** Az európai unió közös kül- és biztonságpolitikája: Eredmények és viták, a formálódó új világrend kihívásai. In: Ferkelt Balázs, Nagy Milada (szerk.): Európai egység: A Maastrichti Szerződéstől a modern Unióig. Aposztróf, Budapest, 2024.

https://www.aposztrof.hu/images/stories/ebook/EUROPAI_EGYSEG.pdf

(Letöltés

dátuma: 2024. 11. 02.)

- **Papp Mónika, Várnay Ernő:** Az Európai Unió joga. Complex Kiadó Kft., 2010, Budapest.
- **Parliament of the United Kingdom (2015):** The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06688/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 27.)
- **Rada Péter (2022):** A liberális világrend napirendalkotói: az Európai Unió és az Egyesült Államok kapcsolatai. Európai Tükör.
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/eumirror/article/download/6498/5385/28357> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 26.)
- **Simon Sweeney, Neil Winn (2021):** Do or die? The UK, the EU, and internal/external security cooperation after Brexit. <https://link.springer.com/article/10.1057/s41304-021-00322-0> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 28.)
- **The Diplomatic Service of the European Union (2021):** The Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) and its implementation, Nuclear Agreement with Iran. https://www.eeas.europa.eu/eeas/nuclear-agreement-%E2%80%93-jcpoa_en (Letöltés dátuma: 2024. 10. 03.)
- **The White House (2023):** U.S. - EU Summit Joint Statement. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/10/20/u-s-eu-summit-joint-statement/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 27.)
- **Törő Csaba (2018):** Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának főbb megkülönböztető ismérvei az uniós jog- és intézményi rendben. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5498338> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 29.)
- **Tuula Turunen, Fernando Garcés de los Fayos (2024):** A szomszédságpolitikán kívüli országokkal fenntartott kapcsolatok – Transzatlanti kapcsolatok. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/174/transzatlanti-kapcsolatok-az-amerikai-egyesult-allamok-es-kanada> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 22.)
- **Varga Gergely (2019):** Az európai biztonság- és védelempolitikai kezdeményezések értékelése Magyarország szempontjából (1.). https://hiia.hu/wp-content/uploads/2019/06/02_KKI-tanulmany_EU_Varga_201902.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 28.)
- **Wilson Center (2023):** The US-EU Summit in Washington: Did it Meet Expectations? – Expert Quick Takes. <https://www.wilsoncenter.org/article/us-eu-summit-washington-did-it-meet-expectations-expert-quick-takes> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)